

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra veřejného práva

Svoboda projevu a hate speech v judikatuře

Evropského soudu pro lidská práva

Bakalářská práce

**Freedom of expression and hate speech in the case law of the European
Court of Human Rights**

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

prof. Mag. phil. Dr. iur. Scheu Harald Christian, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Nikola MASOPUSTOVÁ

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Svoboda projevu a hate speech v judikatuře Evropského soudu pro lidská vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny.

V Praze, dne 10. března 2022

.....

Nikola Masopustová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce prof. Mag. phil. Dr. iur. Scheu Haraldu Christianovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při zpracování této práce.

Nikola Masopustová

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá aktuální problematikou práva na svobodu projevu a jeho omezováním v rámci boje proti hate speech.

V první části práce je představena svoboda projevu, její zákonná úprava a možnosti jejího omezování podle článku 10 Úmluvy. Další část je věnována fenoménu hate speech, přičemž cílem je vysvětlit a popsat přístupy, které ve svých rozhodnutích v případech hate speech aplikuje Evropský soud pro lidská práva. V závěru se pokouším analyzovat na konkrétním případě hate speech, jak ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva při postihování hate speech postupují české soudy.

KLÍČOVÁ SLOVA

Článek 10, diskriminace, Evropský soud pro lidská práva, Evropská úmluva o lidských právech, hate speech, internet, lidská práva, moderní doba, nenávistné projevy, omezování svobody projevu, sociální sítě, společnost, svoboda projevu

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the actual issue of the right to freedom of expression and its limiting in the context of the fight against hate speech.

The first part of the thesis introduces the freedom of speech, its legal regulation and the possibilities of limiting it under article 10 of the Convention. The next part is dedicated to the phenomenon of hate speech, with the aim of explaining and describing the methods applied in decisions in hate speech cases by the European Court of Human Rights. In the conclusion, I try to analyse how the Czech courts proceed in punishing hate speech in the light of the case law of the European Court of Human Rights.

KEY WORDS

Article 10, discrimination, European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights, freedom of expression, hate speech, human rights, internet, modern age, restriction of freedom of speech, social networks, society

OBSAH

OBSAH	6
ÚVOD.....	7
1 O SVOBODĚ PROJEVU	9
1.1 Historický vývoj svobody projevu.....	10
1.2 Současná právní úprava svobody projevu v mezinárodních dokumentech	17
1.3 Pojem projev a jeho formy	23
2 OMEZENÍ SVOBODY PROJEVU	27
2.1 Článek 10 Úmluvy	36
2.2 Důvody omezení svobody projevu.....	40
3 ZÁKAZ HATE SPEECH JAKO PŘÍPUSTNÉ OMEZOVÁNÍ SVOBODY PROJEVU.....	47
3.1 Hate speech je online	55
4 TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA HATE SPEECH V ČESKÉ REPUBLICE.....	65
4.1 Český případ hate speech ve světle judikatury ESLP	68
ZÁVĚR.....	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	80

ÚVOD

„Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí.“

Slavnou větu pronesl prezident Václav Havel a stala se jedním ze symbolů končícího režimu v naší zemi. Zajímavé je, že původně znělo toto heslo jinak: „*Pravda a svoboda musí zvítězit.*“ Znovu toto heslo zopakoval Václav Havel na demonstraci ke Dni lidských práv v prosinci 1989 na Václavském náměstí, kde řekl: „*Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí.*“ Nakonec v rámci kandidatury Václava Havla na prezidenta se tento předvolební slogan uvedl na plakáty ve výše uvedeném znění: „*Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí.*“

Ani optikou jednadvacátého století výrok nestárne, naopak. Dnes může být spor o heslo z časů sametové revoluce dělicí čarou naší demokracie. Jako bychom těch pravd měli mnoho a každý měl samozřejmě právo šířit tu svou. Když ovšem chápeme pravdu sebestředně, pouze jako tu svou, může to být příčina sváru a nesnášenlivosti.

Je jasné, co pro každého jednotlivce znamená svoboda, pravda a láska, ale klíčové je, jak každý člověk se svou svobodou zachází s ohledem na pravdu, osobnost a zájmy druhého člověka. Pro společnost stojící na mezilidských vztazích může být význam slov „musí zvítězit“ redukován na souboj dobra proti zlu. Kdo ale určuje, co je dobro a co zlo? A může vůbec existovat něco, čemu bychom mohli říkat dobro pro všechny? Jak může svoboda projevu bojovat s fenoménem hate speech, který smí fungovat už z její podstaty. Co smíme udělat, aby se pravda nestala sama nenávistí? Chceme-li v úvahách zůstat v demokratické společnosti, je důležité, aby svoboda projevu byla dopřána všem, pokud ale podlehneme přesvědčení, že to, co sami považujeme za pravdu, musí zvítězit za každou cenu, můžeme dojít až k tomu, že lež a nenávist si tuto svobodu nezaslouží.

Říká se, že svoboda projevu je nedělitelná: buď je, nebo není... a dnes se bohužel může zdát, že míříme do doby, kdy nám rozšiřující se hyperkorektnost zavírá ústa a veřejná debata bude čím dál svázanější a regulovanější. Zvláštní a nebezpečný trend, který v poslední době zasahuje v různé míře všechny

vyspělé západní země, má v České republice zvláštní podobu – střetávají se západní linie, kdy se vytěsňuje kritika, ironie nebo zesměšňování trendů a fenoménů, které jsou považovány za progresivistické dobrodění, s linií východní, v níž se přesouvá vlastnictví velkých médií do rukou ekonomických skupin s ambicemi ovlivňovat politiku. A z určitého neformálního tlaku západní společnosti moderní doby na omezování svobody projevu se přes nejrůznější regulace typu genderové rovnosti a antidiskriminačních zákonů přechází k tlaku formálnímu. Bohužel to zatím vypadá, že atmosféra, v níž je cítit snaha o omezení svobody projevu, je sama o sobě výrazně nebezpečnější než konkrétní zákony, u kterých zatím není jasné, zda do důsledku splní svůj účel, nebo jsou jen projevem žádoucí politické aktivity.

Kolize mezi svobodou projevu a nenávisnými projevy je tak výrazným tématem moderní doby a důležitým problémem moderního práva. Rychlý rozvoj internetu a sociálních médií významně přispěl k celosvětové realizaci svobody projevu a s tím zároveň i k šíření nenávisných projevů – a kontrola nad takovými projevy se stala globálním problémem. Na jedné straně je svoboda projevu jako základní lidské právo a jedna z hlavních podmínek existence demokratické společnosti. Na straně druhé jsou nenávisné projevy tím, co má právě v demokratické společnosti vést k nenávisti a diskriminaci.

Nezodpovědné překrucování faktů nebo používání nenávisných a nepravdivých výroků k oslabení soupeře jako by začalo být normou, se kterou se musíme vyrovnat my všichni a Evropský soud pro lidská práva především. S rozvojem moderních technologií, a tím způsobeným stíráním hranic jednotlivých států, je palčivější potřeba stanovení limitů svobody na mezinárodní úrovni.

Tato bakalářská práce s názvem *Svoboda projevu a hate speech v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva* se zabývá zkoumáním problému omezení svobody projevu v rámci boje proti nenávisným projevům na úrovni mezinárodního a národního práva. Cílem je popsat a zjistit limity svobody projevu v kontextu hate speech, a to především ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

1 O SVOBODĚ PROJEVU

Vymezit pojem „svoboda projevu“ a určit jasný rámec toho, co všechno pod tento pojem spadá, je častým tématem diskuzí laiků i odborníků. Každý si pod tímto pojmem může představit něco jiného, což je dáno především tím, v jaké pozici se dotyčný nachází, tedy zda je tím, kdo se práva dovolává, nebo naopak tím, kdo se tímto cítí být poškozen. Což pak je logickým vyústěním neexistence širokého společenského konsensu nad významem tohoto pojmu. V odborné literatuře se také můžeme setkat s obdobnými pojmy, které jsou významově téměř totožné – jako například se „svobodou slova“, „super svobodou“ nebo „svobodou společenskou“.¹

Svoboda projevu je tradičně chápána jako jedno z nejzásadnějších politických práv patřících mezi základní lidská práva a svobody a jako nevyhnutelný doplněk občanské suverenity.

Spojené státy americké ji učinily součástí své Ústavy již v roce 1791, v Evropě (a stejně tak i na území současné České republiky) boj o zakotvení svobody projevu do ústavních listin kulminoval v 19. století. Demokratické politické režimy fungují v Evropě již více než sto let, přičemž většina z nich si prošla i varovnými epizodami totalitních diktatur, v nichž se plně projevila nezbytnost svobody projevu pro fungování demokracie.²

Dnes je svoboda projevu v mnoha zemích považována za jedno z nejvýznamnějších lidských práv, a to zejména v členských státech Rady Evropy, jejichž hlavní normativní akt – Evropská úmluva o lidských právech – vyhláší a zaručuje svobodu projevu ve známém článku 10.³

¹ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002, s. 19-20. ISBN 80-7201-367-x.

² HABERLE, O. Liberální demokracie a svoboda projevu v rozhodovací praxi českých soudů. *Státní zastupitelství* [online]. 2017, s. 37 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.casopisstatnazastupitelstvi.cz/rocnik-2017/1-2017/liberalni-demokracie-a-svoboda-projevu-v-rozhodovaci-praxi-ceskych-soudu/>

³ Evropská úmluva o ochraně lidských práv. *Coe.int* [online]. ©2022 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

V případě svobody projevu hovoříme o veřejném subjektivním právu, kterému koresponduje povinnost každého nebránit nikomu ve vyjadřování jeho názorů.⁴

Nositelem svobody projevu je tedy dle Listiny základních práv a svobod „každý“, tudíž jak fyzické, tak právnické osoby, což ve své judikatuře konstatuje i ESLP (právnické osoby však budou nositelem svobody projevu jen tam, kde je to možné z povahy věci).⁵

Bez možnosti uplatňovat svobodu projevu by nebylo možné vykonávat žádná jiná politická práva, a proto toto právo tvoří základní prvek prosazování jakékoliv občanské aktivity. Právní výklad považuje právo svobody projevu zároveň také jako jakési přemostění mezi právy základními a politickými, neboť má velmi blízko ke svobodě myšlení, k náboženskému vyznání či osobní svobodě a lidské důstojnosti. Obecně řečeno, právo na svobodu projevu zahrnuje za prvé právo vyjadřovat a šířit názory a myšlenky jakéhokoli druhu (politické, umělecké, komerční projevy) a za druhé právo vyhledávat a přijímat informace v jakékoli formě (ústně, písemně, ve formě umění nebo prostřednictvím jakýchkoli jiných médií, včetně nových technologií). Projevy tedy sahají od svobody názoru a svobodného individuálního vyjádření názoru až po institucionální svobodu médií, a přesněji se podle článku 10, prvního bodu Evropské úmluvy svoboda projevu skládá z těchto dvou hlavních částí: svoboda zastávat názory a přijímat nebo sdílet informace.⁶

1.1 Historický vývoj svobody projevu

Historicky se vývoj problematiky svobody projevu do jisté míry odráží ve světle zákazů a boje proti jejímu omezování. Svoboda projevu v moderním pojetí je záležitostí posledních desetiletí, ovšem její kořeny sahají hluboko do minulosti. Z časového hlediska řadíme svobodu projevu mezi nejstarší práva vůbec.

⁴ HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 9. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

⁵ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 26-27. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

⁶ Evropská úmluva o ochraně lidských práv. *Coe.int* [online]. ©2022 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

Pravděpodobně úplně první náznak svobody projevu v zájmu společnosti v rámci politické a právní filozofie pochází ze starověku. Již starověcí Athéňané se zabývali právem na svobodu projevu. Věřili totiž, že nejtrvalejší silou v lidské kultuře je síla (možnost) přesvědčovat druhé, a proto tedy není možné tuto sílu jakýmkoliv způsobem omezovat či potlačovat.⁷ V tomto období byla zahájena diskuze o tom, zda je svoboda slova nezadatelným právem, a patří tedy každému člověku, či je nutné a potřebné svobodu slova omezit, pokud to je ku prospěchu celé společnosti. Významným je výrok dramatika a filosofa Euripidése, který vyzdvihl význam svobody projevu, když pronesl: „*Nesmět říkat, co si myslím, je úděl otroků.*“⁸ A zásadně jiný názor měl filosof Platon, který ve svém díle „*Ústava*“ zmiňuje regulaci svobody projevu a staví se na stranu jejich odpůrců. Platónovy snahy o reorganizaci společnosti se dotýkaly práva na svobodné vyjádření myšlenek a názorů. Ve svém díle uvažuje nad zákonnou úpravou, která by vedla k přetvoření mýtů a bájí. On sám by dohlížel na jejich tvůrce a vybíral, které jejich dílo je vhodné a které nevyhovující.⁹

Naopak ve středověku se v našich zemích objevuje první pozitivní přístup ke svobodě projevu. Ten byl úzce spojen se svobodou vyznání. Důležitým obdobím byla doba husitská, konkrétně období Jana Husa. Jan Hus ve svých kázáních svobodně vyjadřoval nové boží učení, za což byl pak potrestán smrtí.¹⁰ A v období středověku se setkáváme i s prvními legislativními úpravami svobody projevu. Nelze mluvit o zakotvení svobody projevu v komplexní formě, jak je známa v dnešní době, ale spíše o její jednotlivé složky. Svoboda projevu v dnešním pojetí zahrnuje právo vyjádřit své myšlenky, ideje, vědomosti, představy i přání.¹¹

⁷ MURPHY, J. J. et al. *A synoptic history of classical rhetoric*. 3rd ed. Mahwah, N.J.: Hermagoras Press, 2003. ISBN 1880393352.

⁸ HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 5. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

⁹ JÄGER, P. a P. MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 28-29. ISBN 978-80-903786-5-0.

¹⁰ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 30. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

¹¹ PAVLÍČEK, V. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 1999, s. 180-181. Zákony s poznámkami (Linde). ISBN 80-7201-170-7.

V období osvícenství se začínají objevovat myšlenky obhajující svobodu projevu, které se již přibližují modernímu pojetí. Osvícenství přichází se změnou myšlení vládnoucích vrstev Evropy, které položilo základy dnešním formám pojetí základních lidských práv. Patrně za největší úspěch lze uvést uvolnění svobody tisku a zákaz cenzury. Z francouzských osvícenských myslitelů, kteří se vyjadřovali ke svobodě projevu a myšlení, vystupuje do popředí Voltaire (1694–1778), jehož všeobecně známý výrok *„Nesouhlasím s tím, co říkáte, ale až do smrti budu bránit vaše právo říkat to,“* podtrhuje snahy při prosazení práva svobodného projevu ve Francii. Důležitým dokumentem, ve kterém byla obsažena svoboda projevu, je francouzské prohlášení práv člověka a občana vydané roku 1789, které uvádí v článku X. následující: *„...nikdo nesmí být pronásledován za své názory,“* a poté v článku XI. uvádí následující: *„Svobodné sdělování myšlenek a názorů je jedním z nejdrahoccennějších práv člověka, každý občan může tedy svobodně mluvit, psát, tisknout, jest se mu však zodpovídat za zneužívání této svobody v případech stanovených zákonem.“*¹²

Jako přelomové můžeme označit myšlenky anglického filosofa Johna Stuarta Milla (1806–1873) obsažené v jeho nejznámější esejí O svobodě. Ve druhé kapitole tohoto pojednání z roku 1859, nazvané Svoboda myšlenky a slova, se velmi kriticky staví proti jakémukoliv omezení svobody projevu, myšlení a tisku. Obhazuje názory, které prolamují tehdejší dogmatiku, ne jako názory pravdivější nebo věrohodnější, ale jako názory, prostřednictvím kterých se překonané myšlenky odsunou do pozadí a nahradí je názory novější. Takovýto proces pokládá Mill za přirozeně spravedlivý a jen díky takovému procesu může dojít ke společenskému pokroku, což poměrně výstižně shrnul v této myšlence: *„Názor, ať jest jak chce pravdivým, jakmile nebude podroben mnohostranné, úplné a smělé diskusi, bude existovati jako mrtvé dogma, nikoliv jako živá pravda.“*¹³

¹² DEKLARACE PRÁV LIDSKÝCH A OBČANSKÝCH: schválena ve Francii 26.8.1789, článek X. - Prohlášení práv člověka a občana. *Vlada.cz* [online]. 1789 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/assets/udalosti/Deklarace-prav-lidskych-a-obcanskych.pdf>

¹³ MILL, J. S. *O slobode*. Přeložil Emil VIŠŇOVSKÝ. Bratislava: Iris, 1995, s. 21-52. ISBN 8088778077.

Na základě Millova díla zástupci právní filosofie postupně došli k vyhodnocení čtyř argumentů, dle kterých je možné obsáhnout důležitost svobody projevu pro společnost.

Prvním z nich je tzv. argument pravdy. Ten spočívá v projevování toho, co si myslíme, ať už jde o správný (pravdivý), či nesprávný (nepravdivý) názor. Většina nemá právo odsuzovat menšinu jen z důvodu odlišného názoru. Správnou cestou je cesta argumentace, diskuze a nalezení řešení. Druhým prvkem je seberealizace. Ta dává člověku schopnost projevit se veřejně, a tím dosáhnout svého cíle.

Argument demokracie je o vytvořeném systému, ve kterém má každý zaručenou možnost jakkoliv se projevit, diskutovat. Toto platí nejen mezi občany navzájem, ale také mezi občany a veřejnou mocí. Demokracie je také o informovanosti a schopnosti tyto informace šířit a využívat při rozhodování.¹⁴ V této době v USA můžeme najít obdobnou ochranu svobody projevu jako ve francouzském prohlášení. Jedná se o Listinu práv v USA (Bill of Rights) obsahující 10 dodatků k americké ústavě, které rozšiřují ochranu základních lidských práv a svobod. V jejím prvním dodatku je svoboda projevu chráněna následovně: *„Kongres nesmí vydávat zákony zavádějící nějaké náboženství nebo zákony, které by zakazovaly svobodné vyznávání nějakého náboženství; právě tak nesmí vydávat zákony omezující svobodu slova nebo tisku, právo lidu pokojně se shromažďovat a právo podávat státním orgánům žádosti o nápravu křivd.“*¹⁵

V českých zemích od středověku až do devatenáctého století byla problematika svobody projevu vázána především na svobodu projevu víry.¹⁶

Podstatný průlom v požadavcích právního zakotvení základních svobod nastal spolu s událostmi revolučního roku 1848 a teprve od tohoto období je možno hovořit o svobodě projevu bez jeho doposud náboženského kontextu tak, jak

¹⁴ JÄGER, P. a P. MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 32-33. ISBN 978-80-903786-5-0.

¹⁵ USA a podpora lidských práv. *Velvyslanectví USA v České republice* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://cz.usembassy.gov/cs/our-relationship-cs/politika-historie/usa-a-lidska-prava/>

¹⁶ JÄGER, P. a P. MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 40. ISBN 978-80-903786-5-0.

svobodu projevu chápeme dnes. Konkrétně první reálnou ústavní garanci svobody projevu najdeme v Císařském patentu o základních občanských právech z roku 1849. Tento patent byl vydán společně s Ústavou z roku 1849, které se přezdívá březnová. V patentu bylo v § 5 uvedeno: „Každý má právo slovem, písmem, tiskem aneb obrazným představením mínění své svobodně projevovati. Tisk nesmí se cenzuře podrobovati. Na zlé užívání tisku vydá se zákon odvetný.“¹⁷

Po 1. světové válce dochází v českých zemích k zásadním změnám, k transformaci celého státního aparátu a s tím k přijetí nové ústavy, která by zaručila fungování státu na demokratických principech. Nový ústavní zákon, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, je vyhlášen dne 29. února 1920 pod číslem 121.¹⁸

Ústava československé republiky (tedy ústavní listiny č. 121/1920 Sb.), v § 117, odst. 1 stanovila, že „každý může v mezích zákona projevovati mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem apod.“¹⁹

Před nástupem komunismu, mezi lety 1923 a 1948, platil zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, který v paragrafu 14 definuje trestný čin rušení obecného míru: „Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.“²⁰

V období nesvobody obecně, mezi lety 1938 a 1989, se příznivý směr ke svobodě projevu obrací. Svoboda projevu byla v té době zakotvena v komunistické ústavě nazvané Ústava 9. května (ústavní zákon č. 150/1948 Sb.)

¹⁷ VESELÝ, Z. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 259. ISBN 80-85605-95-3.

¹⁸ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 207-210. ISBN 80-7201-433-1.

¹⁹ § 117, odst. 1. Ústavní listiny československé republiky č. 121/1920 Sb.

²⁰ KALIBOVÁ, K. Stanovisko In IUSTITIA k textu doc. JUDr. PhDr. Miroslava Mareše, PhD.: Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisli proti cizincům. In *Iustitia* [online]. 2012, s. 3 [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/dwn/tz-stanoviska/stanovisko-k-pojeti-hatecrime-a-extremismu.pdf>

v samostatné části, která se nazývala Svoboda projevu a ochrana kulturních statků a svoboda v ní byla omezena se zřetelem k veřejnému zájmu a ke kulturním potřebám lidu. V této době byla svoboda projevu a její vymahatelnost fakticky znemožněna. Každý subjekt podléhal plánované státní kontrole prováděné na základě trestních předpisů. Hlavním regulativním předpisem byl zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Ten upravoval přestupky týkající se svobody projevu, které mohly mít podobu hanobení veřejného činitele, popuzování a pobuřování.²¹

V 60. letech dochází v Československu k uvolnění politického režimu, kdy kontrola vydávaných tiskovin byla na krátký čas mírnější a cenzura byla zakázána. Ovšem tento krátkodobě příznivý vývoj přerušila okupace našeho území vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968, a problematika svobody projevu se tak až do revolučního roku 1989 vrací do stavu podmíněného ideologií padesátých let. A to i přes to, že v roce 1976 byly ke Sbírce zákonů Československé socialistické republiky přijaty mezinárodní smlouvy, a sice Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.²² Na tento fakt poukazuje občanské hnutí vzniklé počátkem roku 1977 jménem Charta 77, která v úvodu svého prohlášení uvádí:

„Dne 13. 10. 1976 byl ve sbírce zákonů ČSSR (č. 120) zveřejněn ‚Mezinárodní pakt o občanských a politických právech‘ a ‚Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech‘, které byly jménem naší republiky podepsány v roce 1968, stvrzeny v Helsinkách roku 1975 a vstoupily u nás v platnost dnem 23. 3. 1976. Od té doby mají naši občané právo a náš stát povinnost se jimi řídit.“²³

A právě jedním z cílů Charty 77 bylo poukázání na nesoulad přijatých mezinárodních závazků s realitou v tehdejší Československu.

²¹ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 36-37. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

²² Tamtéž, s. 37–39.

²³ Prohlášení Charty 77. *Pages.pdf* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://pages.pdf.cuni.cz/kddd/files/2015/03/Prohl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD-Charty-77.pdf>

Ukončení této doby, nepříznivé pro svobodu projevu a nejen pro ni, přinesly až ústavní a zákonné změny po sametové revoluci v roce 1989. Svoboda projevu pak získala přímou ochranu přijetím zákona č. 2/1993, tedy přijetím Listiny základních práv a svobod.

Vedle ústavních úprav začala být svoboda projevu postupem doby garantována i mezinárodními úmluvami. Po druhé světové válce se opět důrazněji probudily snahy k úpravě ochrany lidských práv a společnosti před nenávislnými projevy vůči lidskosti, životu a zdraví a také věku, sexuální orientaci, hendikepu, radikálním názorům a popíráním genocidy. Tak v následujících letech dochází ke katalogizaci lidskoprávní problematiky na mezinárodní úrovni.

Zásadním milníkem a prvním nezávazným deklaratorním dokumentem zakotvujícím svobodu projevu s mezinárodní působností je Všeobecná deklarace lidských práv, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 10. prosince 1948.²⁴ Deklarace lidských práv ve svém článku 19 uvádí, že: *„Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.“*²⁵

V návaznosti na principy, které byly proklamovány ve Všeobecné deklaraci lidských práv, vznikla celá řada právních a politických nástrojů, jak na univerzální, tak na regionální úrovni. Kodifikace lidských práv a jejich aktivního monitorování se kromě Organizace spojených národů ujaly také Mezinárodní organizace práce, Organizace OSN pro výchovu vědu a kulturu (UNESCO) či Světová zdravotnická organizace.²⁶

Dnes je svoboda projevu garantována již závaznými mezinárodními smlouvami závaznými pro Českou republiku, kterým se budu věnovat v následující kapitole.

²⁴ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 3. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

²⁵ ZÁKLADNÍ DOKUMENTY K LIDSKÝM PRÁVŮM. *Amnesty international* [online]. ©2022 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/hnuti/zakladni-dokumenty-k-lidskym-pravum>

²⁶ SCHEU, H. Ch. Suverenita států v mezinárodním právu. *Mezinárodní politika*, roč. 28, č. 2, 2004, s. 4-6.

1.2 Současná právní úprava svobody projevu v mezinárodních dokumentech

Dnes je garance svobody projevu nedílnou součástí ústavy každého demokratického státu. Svoboda projevu je politické právo, je koncipováno jako veřejné subjektivní právo, které je dle ustálené judikatury Ústavního soudu ČR nutné považovat za konstitutivní znak pluralitní demokratické společnosti, za jednu ze základních podmínek pro její fungování a také za formu seberealizace jednotlivce.²⁷ Má subjektivní i objektivní hodnotu, působí nejen vůči konkrétnímu jednotlivci, ale má význam i pro společnost jako celek.²⁸

Na vnitrostátní úrovni je ochrana svobody projevu součástí ústavního pořádku, a to jako přirozené právo každého, které je garantováno v čl. 17 Listiny základních práv a svobod.

Článek 17 Listiny je dále segmentován do čtyř odstavců, kdy v odst. 1 je zaručena svoboda projevu a právo na informace, v odst. 2 je stanoveno, že: „Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.“²⁹ Článek dále v odst. 3 stanovuje, že cenzura je nepřípustná a v odst. 4 vyjmenovává důvody, pro které je možno svobodu projevu a právo na informace zákonem omezit. Omezení je přípustné, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, o bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. Na rozdíl od EÚLP, která v čl. 10 upravuje i právo zastávat názory, se Listina v čl. 17 o právu zastávat názory nijak nezmiňuje.³⁰

²⁷ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. III.ÚS 3707/19, bod 24.

²⁸ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 30. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

²⁹ Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 1992 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

³⁰ BARTOŇ, M., J. KRATOCHVÍL, M. KOPA, M. TOMOSZEK, J. JIRÁSEK a O. SVAČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 377-378. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1.

Vedle ústavních úprav je svoboda projevu garantována i mezinárodními úmluvami.

Již plnohodnotným mezinárodním dokumentem upravujícím svobodu projevu je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, (zákon č. 120/1976 Sb.,) který vstoupil v platnost až 23. března 1976 a jeho nedodržování v naší zemi, jak jsem zmínila v předchozí kapitole, vedlo k vytvoření Charty 77.³¹

Článek 19 tohoto dokumentu rozlišuje mezi vnitřní názorovou svobodou v odst. 1 (tzv. forum internum), jež považuje za neomezitelnou, a do jisté míry omezitelnou svobodou projevu a informační svobodou, která je popsána v odst. 2 tohoto ustanovení a kterou lze označovat za tzv. forum externum.

K zajištění mezinárodní celoevropské spolupráce členských států zejména v oblasti podpory demokracie a ochrany lidských i sociálních práv a svobod byla 5. května 1949 podpisem zakládací listiny – tzv. Londýnské dohody – založena Rada Evropy.

Prvotní myšlenky na zřízení Rady Evropy, uzavřené mezinárodní organizace sdružující nyní už téměř všechny evropské státy, sahají do období druhé světové války. V té době, v roce 1943, Winston Churchill, ministerský předseda vlády Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, začal vyzývat evropské státy k vytvoření mezinárodní organizace po vzoru Společnosti národů. V roce 1948, kdy v tehdejší Československu probíhal komunistický puč devalvující demokratické principy, na kterých byla vybudována první republika za prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, Churchillova myšlenka začala nabývat konkrétnějších forem. Došlo k vytvoření sdružení pěti států na podkladě smlouvy uzavřené v Bruselu (Belgie, Francie, Lucembursko, Nizozemsko, Spojené království Velké Británie a Severního Irska). Dne 5. května 1949 tyto státy podepsaly v Londýně zakládací listinu, která se stala Statutem Rady Evropy. Za sídlo nové organizace byl vybrán Štrasburk. K zakládajícím státům Rady Evropy se postupem času připojily další západoevropské státy a od roku 1990 i některé

³¹ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 3. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

státy východoevropské. A mezi nimi i Česká republika.³² V současné době sdružuje Rada Evropy 47 evropských států.³³

Vrcholným orgánem Rady Evropy je Výbor ministrů, dalšími orgány pak Parlamentní shromáždění složené z delegovaných zástupců zákonodárných sborů jednotlivých členských zemí, které funguje jako poradní orgán, generální tajemník a Kongres místních a regionálních samospráv.³⁴

Nejdůležitější lidskoprávní úmluvou sjednanou v rámci Rady Evropy v roce 1950 je Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která obsahuje nejvyvinutější mezinárodní úpravu lidských práv a stala se symbolem evropské jednoty, která přesahuje rámec Evropské unie.³⁵ Jde také o první mezinárodní dokument, který zároveň upravuje myšlenku zákonného omezení svobodného projevu.³⁶

EÚLP vznikla jako mezinárodně právní instrument, který byl založen na možnosti skutečného uplatnění práv a svobod a na účinnosti jejich ochrany. Právě z toho důvodu byla do Úmluvy začleněna jen práva a svobody, které mají individuální charakter a které mohou být přesně formulovány a účinně vynutitelné. Katalog práv a svobod tak, jak byl sepsán v původním znění Úmluvy z listopadu 1950, byl postupně doplňován o další práva hmotného i procesního charakteru, a to prostřednictvím dodatkových protokolů, z čehož protokol č. 2 podepsaný ve

³² HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva : text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-417-x.

³³ Základní informace o Radě Evropy. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 1993 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/zakladni-informace-o-rade-evropy>

³⁴ MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE A VS: Rada Evropy. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. ©2021 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/rada-evropy.aspx>

³⁵ SCHEU, H. Ch. Vliv judikatury evropského soudu pro lidská práva na harmonizaci trestního řízení v Evropě. *Acta univ. Carolin. Juridica*; 2/2008, ISSN 0323-0619, s. 53-60.

³⁶ JÄGER, P. a P. MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 13. ISBN 978-80-903786-5-0.

Štrasburku dne 6. května 1963, který vstoupil v platnost o sedm let později, dal Evropskému soudu pro lidská práva konzultační pravomoc.³⁷

Evropská úmluva zakotvuje ochranu svobody projevu ve dvou odstavcích článku 10, který mimo jiné uvádí: „Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice.“³⁸

Limity pro zásahy států plynou nejen ze samotného čl. 10, ale též z obecných ustanovení čl. 15 týkajícího se možnosti odstoupení od závazků v případě ohrožení, čl. 16 zakotvujícího možnosti omezení politické činnosti cizinců, a čl. 17 zakotvujícího obecné výkladové pravidlo zakazující zneužití práv přiznaných Evropskou úmluvou.³⁸ Podrobněji se článku deset věnuji samostatně v příští kapitole.

V centru tohoto systému stojí Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku, který vznikl jako mechanismus vynutitelnosti práv a svobod obsažených v Úmluvě a jejích protokolech. Článek 19 Úmluvy stanovil, že k zajištění plnění závazků přijatých vysokými smluvními stranami v Úmluvě a v protokolech se k ní zřizuje Evropská komise pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva. Toto dvoustupňové řízení se v roce 1998 změnilo na řízení jednostupňové prostřednictvím dodatkového Protokolu 11. A článek 19 Úmluvy zní od 1. listopadu 1998 takto: „K zajištění plnění závazků, přijatých vysokými smluvními stranami v Úmluvě a v Protokolech k ní, se zřizuje Evropský soud pro lidská práva.“ Protokol č. 11 kromě stálého fungování ESLP zavedl také možnost vznést individuální stížnost přímo k ESLP, a ten se tím otevřel osobám z široké veřejnosti, které jsou v jurisdikci členských států Rady Evropy.³⁹ Hlavní myšlenkou ESLP není substituovat členské státy v ochraně základních lidských práv a svobod, ale v souladu s principem subsidiarity základní práva chránit až

³⁷ HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva : text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003.* Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-417-x.

³⁸ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze.* Praha: Leges, 2010, s. 30-32. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

³⁹ HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva : text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003.* Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-417-x.

v případě, že jednotlivé státy svůj úkol nezvládnou. Až v takovém případě ESLP zasahuje, do té doby je odpovědnost za dodržování Úmluvy na členských státech.⁴⁰

Výkon vlastních rozsudků Evropského soudu pro lidská práva probíhá na základě článku 46 Úmluvy pod kontrolou Výboru ministrů Rady Evropy. Rozsudky vydané ESLP ovlivňují soudce a zákonodárce ve všech státech, které jsou stranami Úmluvy a přispěly k harmonizaci evropských norem v oblasti práv a svobod. Jedinečnost ESLP spočívá především v možnosti každého jedince se na Soud obrátit, a to bez podmínky týkající se občanství, trvalého pobytu nebo bydliště.⁴¹

Skutečnost, že ani tento rozvinutý mechanismus na ochranu lidských práv nepředstavuje poslední fázi vývoje, dokumentují nedávné diskuse o konkurenci mezi standardem Rady Evropy a standardem Evropské unie. Případné rozpory mezi judikaturou Evropského soudu pro lidská práva na jedné straně a Soudním dvorem Evropské unie na straně druhé nejsou jen zajímavým teoretickým problémem, ale také praktickou výzvou pro soudce a právníky obou soudů.⁴²

Ze setkání představitelů ESLP a Soudního dvora EU v červnu 2017 lze prozatím dovozovat lidskoprávní nadřazenost judikatury ESLP nejen proto, že na ni SDEU ve své judikatuře dotýkající se lidských práv odkazuje, ale nadále i díky prozatím neatakovanému rozhodnutí ESLP ve věci *Bosphorus*. V tomto rozsudku ESLP uvedl, že státy Evropské úmluvy o ochraně lidských práv („Úmluva“) odpovídají za slučitelnost opatření přijatých na základě svých mezinárodních závazků s Úmluvou.⁴³

Nejnovějším dokumentem zakotvujícím svobodu projevu je Listina základních práv Evropské unie, vyhlášená Evropským parlamentem, Radou a Komisí, která

⁴⁰ MARKOVÁ, I. *Evropský soud pro lidská práva a jeho vybraná rozhodnutí týkající se České republiky*. Ostrava: Key Publishing, 2008, s. 9. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-87071-56-4.

⁴¹ RAIMONDI, G. *Závazný účinek rozhodnutí: Reflexe výkonu rozhodnutí ESLP* In RAIMONDI, G. a kol. *Závaznost soudních rozhodnutí - vnitrostátní a mezinárodní náhledy*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 99. ISBN 978-80-905562-8-7. (Nejvyšší soud - online).

⁴² SCHEU, H. Ch. Suverenita státu v mezinárodním právu. *Mezinárodní politika*, roč. 28, č. 2, 2004, s. 4-6.

⁴³ Rozsudek ESLP, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], rozsudek velkého senátu z 30. června 2005, sp. zn. 45036/98.

byla přijata 12. 12. 2007 ve Štrasburku a která v článku 11 garantuje svobodu projevu a právo na informace takto: *"Každý má právo na svobodu projevu. Součástí tohoto práva je právo zastávat názory a přijímat a šířit informace a ideje bez zásahů veřejné moci a bez ohledu na hranice států."*

A v předchozích dokumentech nezakotveným požadavkem stanovuje i že: *"Svoboda a pluralita médií musí být respektována."*⁴⁴

Aktuálně zásadní aktivitou řešící problematiku svobody projevu a hate speech můžeme označit dění okolo Rámcového rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva. 20. dubna letošního roku (2021) vypršela lhůta pro veřejnou konzultaci nad tímto návrhem Komise, která chce členským státům stanovit povinnost, aby nenávistné projevy zařadily mezi zvláště závažné trestné činy s přeshraničním rozměrem, jak jsou uvedené ve Smlouvě o fungování EU (SFEU) v článku 83, a jako takové je stíhaly. Protože verbální projevy a trestné činy z nenávisti jsou v členských státech kriminalizovány různou měrou, vytvoření centrálního rámce zločinů z nenávisti (hate crimes), které se týkají nejen barvy pleti a náboženství, jako tomu je nyní, ale také pohlaví, sexuální orientace, zdravotního postižení a věku, by mělo umožnit účinný a komplexní trestněprávní přístup k těmto jevům na úrovni EU – spolu s důslednou ochranou obětí těchto činů.

Na první pohled ušlechtilá iniciativa, ale kvůli nejasné hranici mezi nenávistnými projevy a legitimní kritikou se může ukázat velice problematickou, či přímo ohrožující svobodu projevu. Prozatím poměrně umírněný postoj EU by mohl nabrat jiný směr.

Iniciativa získala dnem vypršení lhůty více než 1500 kritických reakcí a o budoucnosti návrhu se bude dále jednat.⁴⁵

⁴⁴ Document 12012P/TXT: Listina základních práv Evropské unie. *Eur-lex* [online]. 2012 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

⁴⁵ Document 32008F0913: Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva. *Eur-lex* [online]. 2008 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32008F0913>

1.3 Pojem projev a jeho formy

Téma ochrany svobody projevu a její možná omezení se neobejde bez vymezení pojmu „projev“, se kterým pracuje jak ústavní, tak mezinárodní právo. Je vhodné tedy nejprve definovat, jakou formu chování jednotlivce lze pod pojem projev podřadit, aby následně mohlo být určeno, zda je tento projev ústavně chráněn a zda je možné jej v souladu se stanovenými podmínkami omezit.⁴⁶

Tradičně vnímaná šíře pojmu svoboda slova, tedy svoboda šířit své názory mluveným či psaným projevem, se postupem doby a mimo jiné přijetím mezinárodních dokumentů rozšířila a dnes do výkonu svobody projevu řadíme také samotné zastávání názorů, jejich přijímání a vyhledávání, právo vyžadovat informace a zákaz cenzury. A ESLP zařazuje také další složky, a sice právo nezveřejnit identitu novinářských zdrojů a právo mlčet.⁴⁷

Právě v judikatuře ESLP je pojem Svoboda projevu vykládán široce. Obecně platí presumpce, že článek 10 EÚLP zahrnuje všechny formy projevu, bez ohledu na médium, prostřednictvím kterého je projev realizován, a bez ohledu na jeho obsah.⁴⁸ Projevem nicméně není jakékoliv „projevení se“, přičemž hranice mezi projevem a jednáním není vždy jasně zřetelná⁴⁹ a v obou případech, tedy jak z hlediska obsahu, tak i formy, existují jisté hranice, kterým se budu věnovat v následující kapitole.

Rozsah svobody projevu je kromě toho dán v jednotlivých rozsudcích a článek 10 se nevztahuje pouze na určité typy informací, myšlenek nebo forem vyjádření ve standardních médiích, jako jsou televize a televizní programy nebo rozhlasové vysílání.

⁴⁶ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 59-60. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

⁴⁷ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 40. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

⁴⁸ KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech, Velké komentáře*. C.H. Beck 2012, s. 1007. ISBN 978-80-7400-365-3.

⁴⁹ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 41. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

Kromě psaného a mluveného slova (kdy zvláštní význam je přikládán novinám,⁵⁰ kde bylo v případě zvaném Spycatcher vyřčeno, že v jejich případě je třeba zvlášť zvažovat předběžná omezení, neboť charakteristikou novin je pomíjivost, a pozdržení sdělení či článku by mohlo smazat veškerou jeho hodnotu) zahrnuje také umělecké vyjádření ve formě obrazů, filmů a kinematografie, knih a také komiksů, divadla a divadelních her.

Vztahuje se dále na vyjádření ve formě oblečení, na neverbální akty protestu, např. formou zabraňovací činnosti či demonstrace, na informace komerčního charakteru nebo na symboly jiné než malířské povahy, například symbol míru nebo pěticipou hvězdu. Kromě toho Soud při mnoha příležitostech svobodu projevu upřesnil a rozšiřuje ji i na zveřejňování fotografií, a dokonce i fotomontáží. Pokud jde o tzv. „negativní právo“, tedy právo nevyjadřovat se, Soud nevyklučuje, že takové právo je chráněno podle článku 10 Úmluvy, ale zjistil, že tato otázka by se měla řešit případ od případu.⁵¹ Soud také zjistil, že článek 10 nechrání právo volit ani ve volbách, ani v referendu.⁵² A ohledně formy projevu ESLP také opakovaně zdůraznil, že audiovizuální média mají bezprostřední a mocnější účinek než média tištěná,⁵³ a je u nich tedy zásadně větší pravděpodobnost, že můžou způsobit zásadní újmu.⁵⁴

Co se týče obsahu projevu, je ESLP ve svých rozsudcích poměrně benevolentní a v některých případech chrání článkem 10 i některé projevy hate speech s rasistickým podtextem.⁵⁵ Na druhé straně v odůvodněných případech akceptuje zásahy do svobody projevu, jedná-li se především o hlásající revizionismus, antisemitismus, národní socialismus, komunismus či rasismus, tedy především projevy vyloučené na základě čl. 17 EÚLP. A z hlediska obsahu rozlišuje ESLP tři kategorie projevu, jimž obecně přiznává různou míru ochrany: politický, umělecký a komerční. Ačkoli v judikatuře ESLP není striktně určena

⁵⁰ Rozsudek pléna ESLP ve věci Observer a Guardian proti Spojenému království (zvaný též aféra Spycatcher) ze dne 26. 11. 1991, č. j. 13585/88.

⁵¹ Rozsudek ESLP ve věci Gillberg v. Švédsko, 3. dubna 2012, č. 41723/06.

⁵² Rozsudek ESLP ve věci Moohan a Gillon v. Spojené království, 13. června 2017, č. 22962/15 a 23345/15.

⁵³ Rozsudek ESLP velkého senátu ve věci Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko, 17. 12. 2004, č. 49017/99.

⁵⁴ Rozsudek ESLP ve věci Murphy v. Irsko, 10. 7. 2003, č. 44179/987.

⁵⁵ Rozsudek ESLP velkého senátu ve věci Jersild v. Dánsko, 23. 9. 1994, č. 15890/89.

hierarchie těchto typů projevu, politický projev bývá považován za nejvýznamnější a jsou v jeho případě uplatňována ESLP nejprísnější kritéria pro posouzení legitimacy omezení.⁵⁶ Oproti tomu nejmenší míra ochrany je poskytována projevům komerčním.⁵⁷

Projevy nenávisti mohou svým charakterem spadat do kterékoli z těchto kategorií.

Politický projev je obzvláště zásadní pro předvolební kampaně, a ačkoli proces voleb není Úmluvou chráněn, význam svobody projevu v rámci předvolebních kampaní byl ESLP opakovaně zkoumán, neboť, jak bylo vyřčeno, v případě *Lingers proti Rakousku*⁵⁸ je politický projev pokládán za "ústřední koncept demokratické společnosti".⁵⁹ Také v případě *Bowman v. Spojené království*⁶⁰ soud poukázal, že: "*Svobodné volby a svoboda projevu, zvláště pak svoboda politické diskuze, tvoří společně podloží jakéhokoli demokratického systému.*"

Dalším typem projevu z hlediska obsahu je projev umělecký. Právě umělecké projevy jsou často těmi, které mohou šokovat nebo urážet. V porovnání s politickými projevy je uměleckým projevům přiznána nižší míra ochrany. Důvodem pro tuto sníženou ochranou je mimo jiné fakt, že mají menší společenský dopad než projevy politické.⁶¹

V oblasti třetího typu z hlediska obsahu, a sice komerčního projevu zahrnujícího nejtypičtěji reklamní sdělení, ESLP opakovaně prohlásil, že ochrana čl. 10 se na něj vztahuje. Lze tu ovšem najít výjimky, jako tomu bylo v případě *Jacobowski v. Německo*,⁶² kde bylo řečeno, že čl. 10 pokrývá pouze sdělení, jež pomáhají ekonomickým zájmům jejich šířitelů formou inzerce a reklamy. A v případě *Markt*

⁵⁶ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 126. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

⁵⁷ KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech, Velké komentáře*. C.H. Beck 2012, s. 993. ISBN 978-80-7400-365-3.

⁵⁸ Rozsudek pléna ESLP ve věci *Lingens proti Rakousku* ze dne 8. 7. 1986, č. j. 9815/82.

⁵⁹ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 14. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

⁶⁰ Rozsudek ESLP ve věci *Bowman v. Spojené království*, 19. února 1998. č. 24839/94.

⁶¹ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 97-98. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

⁶² Rozsudek ESLP ve věci *Jacobowski proti Německu* ze dne 23. června 1994, č. 15088/89.

Intern a Beermann v Německo⁶³ pak ESLP výslovně uvedl, že obecně komerční sdělení požívají méně intenzivní ochrany než ostatní přenášené myšlenky a informace.

V rámci typologie dovozené doktrínou rozhodovací činnosti ESLP lze uvést ještě další kategorie, především projev civilní a akademický. ESLP ovšem nikdy takovou kategorizaci výslovně nezmínil.⁶⁴

⁶³ Rozsudek pléna ESLP ve věci Markt Intern a Beermann proti Německu ze dne 20. 11. 1990, č. 10572/83.

⁶⁴ KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech, Velké komentáře*. C.H. Beck 2012, s. 2021. ISBN 978-80-7400-365-3.

2 OMEZENÍ SVOBODY PROJEVU

Jedním z bodů pravidelné debaty je, zda existuje zlomový bod svobody projevu a linie, ve které by nenávistná, škodlivá nebo kontroverzní povaha projevu měla způsobit ztrátu ústavní ochrany. Kontroverze ohledně toho, co mnozí nazývají „nenávistnými projevy“, není nová. Již od dob Stuarta Milla, britského filozofa a politického ekonomy (1806–1873) proslulého svým výrokem: „*Svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého,*“ můžeme zaznamenat debaty o míře svobody projevu. Stuart Mill nenachází žádný důvod k tomu, aby bylo zasahování společnosti do záležitostí jejích členů shledáno jako správné, ovšem s jednou výjimkou, kdy jde o sebeochranu společnosti, tj. povinnost zabránit poškozování jiných.⁶⁵ Protože zatímco sám sobě je člověk vždy suverénem, kdykoli se jeho konání týká jiných, je odpovědný vůči nim i společnosti.⁶⁶

V moderní době jsou debaty obnoveny tím, jak naše společnost zažívá nová hnutí jako Black Lives Matter a Me Too. Tato hnutí zvýšila povědomí a podpořila národní dialog o rasismu, sexuálním obtěžování a dalších. Se zvýšeným povědomím přichází stále více volání po zákonech trestajících projevy, které jsou rasově škodlivé nebo urážlivé na základě pohlaví nebo genderové identity.⁶⁷

Svoboda projevu není právem absolutním, může podléhat určitým omezením, a je zřejmé, že demokratická společnost má právo se bránit projevům nenávisti a extremistickým postojům, které mohou přerůst v činy destruktivně působící na demokratický systém, a oprávněně se proto nabízí otázka, nakolik může demokracie tolerovat zneužívání politických práv, aniž by přitom zničila samu sebe. V tomto smyslu můžeme rozlišit dva druhy tolerance.

Jednak je to tolerance voltairovská, která nejen že neomezuje hlásání určitých názorů, ale dokonce brání práva těch, s nimiž nesouhlasí. Tento typ tolerance

⁶⁵ PINZ, J. Svoboda svědomí, přesvědčení, vyznání – myšlení a jejich projevu. *Časopis pro právní vědu a praxi*; 6/1994, s. 83, ISSN: 1805-2789.

⁶⁶ ANTOŠ, M. a J. WINTR, ed. *Volby, demokracie, politické svobody*. Praha: Leges, 2010, s. 181-182. Teoretik. ISBN 978-80-87212-62-2.

⁶⁷ WERMIEL, S. J. The Ongoing Challenge to Define Free Speech. *ABA Human rights*; vol 43(4). Dostupné z:

https://www.americanbar.org/groups/crsj/publications/human_rights_magazine_home/the-ongoing-challenge-to-define-free-speech/

vychází z přesvědčení, že každé omezení svobody slova nás omezuje více než svoboda slova sama, a toto pojetí ochrany svobody projevu sleduje americký přístup. První dodatek americké ústavy tak vládě zakazuje jakkoliv omezovat svobodu slova bez ohledu na to, jestli vyřčené slovo může být společensky nebezpečné, či nikoliv. Ale ani zde není svoboda projevu absolutní a státní orgány v USA právními normami určité projevy zakazují. Nejvyšší soud USA pak rozhoduje spory o přípustnosti takových omezení nebo o jejich nesouladu s prvním dodatkem americké ústavy, který říká, že Kongres nevydá zákon omezující svobodu slova a tisku.⁶⁸ A v nedávném rozhodnutí 8-1 Nejvyšší soud Spojených států amerických připomněl důležitost prvního dodatku. Soudce Stephen Breyer napsal rozsáhlý rozsudek, kterým odepřel státním školám pravomoc trestat studenty za něco, co řekli mimo školu. Pojednání se týkalo čtrnáctileté roztleskávačky, která učinila tu chybu, že si kamarádkám, z nichž jedna byla dcerou trenérky, na sociálních sítích nevybíravě postěžovala. Toto soudní rozhodnutí vysílá silnou zprávu, že Nejvyšší soud se stále zabývá ochranou urážlivých výroků, přestože se velcí technologičtí giganti, univerzity a mnoho progresivistů snaží ospravedlnit všudypřítomnou cenzuru názorů, s nimiž nesouhlasí.⁶⁹

Naproti tomu Evropský směr velí spíše k předběžné opatrnosti – ve smyslu, že od špatných myšlenek nebývá daleko k obzvláště špatným činům. Řada evropských zemí má proto zákony omezující svobodu slova, a to především v souvislosti s propagací extremistických a nenávistných ideologií. A obdobný přístup má také Evropský soud pro lidská práva, který opakovaně potvrdil, že je nezbytné trestat všechny formy projevů, které rozšiřují, podněcují, podporují nebo ospravedlňují nenávist založenou na intolanci.

⁶⁸ WELLS, Ch. Právo svobody projevu ve Spojených státech. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2001; č. 4, s. 353-358. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8365>

⁶⁹ HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

Jedná se o tzv. princip „demokracie schopné bránit se“. „Každé takové omezení musí zároveň odpovídat naléhavé společenské potřebě, být přiměřené sledovanému účelu a zakládat se na dostatečných a relevantních důvodech.“⁷⁰

Lze částečně zhodnotit, že pojem svobody projevu není snadno definovatelný, jelikož je velmi obsáhlý a není snadné určit, jaké druhy projevu jsou tímto právem chráněny, a jaké již nikoliv. Pro určení, zda daný projev spadá pod svobodu projevu, a je tedy hoděn ochrany, nebo zda se jedná o jiné jednání, není striktně daná hranice, která by platila pro všechny případy stejně. Vždy záleží na kontextu konkrétního případu. Michal Bartoň využívá kritérium K. Greenwalta, který vnímá rozdíl mezi projevem a jednáním na základě nějaké zkušenosti a dále zda vyřčená slova zasahují a mění normativní prostředí, či ne.⁷¹

Klíčový tedy není obsah samotného vyjádření, ale naopak povaha projevu. Dle tohoto kritéria tedy pod svobodu projevu nepatří právní jednání, sporné ovšem nadále zůstávají hrozby, výzvy či příkazy. Právě u této kategorie je tedy nezbytné náležitě zkoumat, s jakým úmyslem autor pronesl daná slova.⁷²

Za porušení článku 10 Úmluvy označil ESLP odsouzení tureckého právníka žijícího ve Švýcarsku, který popíral, že by likvidace arménského obyvatelstva Osmanskou říší byla genocidou. Velký senát ESLP k tomu dospěl v říjnu 2015 poměrem deseti hlasů proti sedmi, s tím, že rozhodnutí nebylo s ohledem na okolnosti případu nezbytné v demokratické společnosti, a tudíž jím došlo k porušení práva stěžovatele na svobodu projevu chráněného článkem

⁷⁰ HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

⁷¹ Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 19. října 2016. Patrick Breyer v. Bundesrepublik Deutschland. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Bundesgerichtshof. Řízení o předběžné otázce – Zpracování osobních údajů – Směrnice 95/46/ES – Článek 2 písm. a) – Článek 7 písm. f) – Pojem ‚osobní údaje‘ – Adresy internetového protokolu – Uchování poskytovatelem online mediálních služeb – Vnitrostátní právní úprava, která neumožňuje zohlednit oprávněný zájem správce. Věc C-582/14. *Eur-lex* [online]. 2016 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX:62014CJ0582>

⁷² BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 40-43. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

10 Úmluvy. Finanční nároky stěžovatele soud odmítl s tím, že samotný rozsudek představuje v tomto případě dostatečnou satisfakci.⁷³

V roce 2005 se turecký právník a politik Dogu Perinçek zúčastnil řady akcí na různých místech ve Švýcarsku a přitom opakovaně na veřejnosti popíral genocidu na Arménech, kterou označil za mezinárodní lež. Sdružení Arménů ve Švýcarsku proto proti němu podalo trestní oznámení a pan Perinçek byl v roce 2007 potrestán příslušným soudem rozsudkem a pokutou za rasovou diskriminaci. To následně potvrdil i soud nejvyšší národní instance. Poté podal pan Perinçek stížnost k ESLP, přičemž tvrdil, že Švýcarsko porušilo jeho svobodu projevu ve smyslu čl. 10 EÚLP.

ESLP připustil argumentaci švýcarské vlády o ochraně cti arménských obětí jako legitimní cíl na ochranu demokratické společnosti, a tedy jako důvod možného omezení svobody projevu podle druhého odstavce článku 10. Do té doby se ESLP nezabýval otázkou právní kvalifikace arménské genocidy, ovšem v minulosti několikrát potvrdil, že holocaust, tj. nacistické vyhlazování osob židovské národnosti, představuje nezpochybnitelnou historickou pravdu a připustil, že se jedná o kategorii jasně prokázaných skutečností a že popírání takových skutečností nespadá pod svobodu projevu.⁷⁴ Podle ESLP je třeba popírání holocaustu vnímat jako hanobení Židů a podobné výroky spadají pod činnost zaměřenou na popírání práv a svobod podle EÚLP, a v návaznosti na čl. 17 EÚLP proto nepřísluší těmto výrokům ochrana podle čl. 10 EÚLP.

Pan Perinçek se ve světle této judikatury snažil upozornit na rozdíl mezi popíráním holocaustu a popíráním genocidy na Arménech. Ve své stížnosti se v tomto ohledu zabýval několika otázkami, a sice zda je genocida na Arménech stejně prokazatelný historický fakt jako holocaust, zda byl někdy v historii tím způsobem označen a dále v tomto srovnání uváděl, že zatímco popírání holocaustu je zpravidla spojováno s rasovou nenávisí proti Židům, podobná

⁷³ Rozsudek ESLP, Perinçek proti Švýcarsku, věc. č. 27510/08, rozsudek velkého senátu. *Eslf.justice.cz* [online]. 2015 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf

⁷⁴ Rozsudek ESLP, Lehideux a Isorni v. Francie, Číslo stížnosti: 24662/94, rozsudek velkého senátu, 23. 9. 1998.

praxe pronásledování Arménů v Evropě neexistuje. Argumentoval také tím, že ve věci arménské genocidy neexistuje vědecký konsensus, kdy se opíral o tvrzení několika autorů, kteří sice uznávají arménskou tragédii, ale odmítají ji označit za genocidu, a o dohodu z roku 2009 mezi Arménií a Tureckem, podle níž mají být tyto historické události přezkoumány mezivládní komisí. Švýcarská vláda naproti tomu vysvětlila, že se také opírala o tvrzení odborníků a politická prohlášení uznávající arménskou genocidu, a považovala tedy arménskou genocidu za jasný historický fakt a během řízení stěžovatele vzhledem k jeho přístupu a prohlášením dále obvinila z rasistické a nacionalistické motivace. Švýcarská vláda dále kritizovala senát ESLP za to, že se odchýlil od skutečností, které byly dříve zjištěny národními soudy, a uvedla řadu norem týkajících se boje proti rasismu a nesnášenlivosti, kdy se odvolávala na dokumenty Evropské komise ECRI⁷⁵ a Výboru ministrů Rady Evropy a upozornila také na dříve zmíněné rámcové rozhodnutí EU 2008/913/SVV⁷⁶ o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva. Přitom turecká vláda, která také vystupovala při jednání, dodala, že v případě Arménů nebylo dokázáno, že se jedná o genocidu, a zatímco popírání holocaustu se stalo hlavním nástrojem antisemitismu, popírání arménské genocidy nemůže mít podobný efekt.

Senát ESLP konstatoval, že není jeho úkolem určit charakter masakrů na Arménech a jejich deportací v letech 1915 až 1917 a rozhodnout o tom, zda se jednalo o genocidu. Senát ESLP se chtěl zaměřit pouze na otázku, zda zásah do svobody projevu pana Perinçka byl v souladu s čl. 10 EÚLP, či nikoli.

Nakonec rozhodl i na základě argumentů, že není jasný konsensus ohledně arménské genocidy, protože z celkového počtu 190 států jej oficiálně uznalo jen 20, a ani v samotném Švýcarsku údajně nepanuje shoda. Také vyzdvihl rozdíl mezi popíráním arménské genocidy a popíráním holocaustu. Přímou ve věci

⁷⁵ The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). *Coe.int* [online]. ©2022 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance>

⁷⁶ Document 32008F0913: Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva. *Eur-lex* [online]. 2008 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32008F0913>

popírání arménské genocidy posloužil ESPL příklad Francie, která sice přijala zákon o uznání arménské genocidy, ale nestanovila za její popírání trestní sankce, a podle senátu ESPL přistupovala řada dalších států k uznání arménské genocidy obdobně.⁷⁷

V jiném případě z října roku 2019 Evropský soud pro lidská práva rozhodl, že odsouzení poslance parlamentu za jeho výroky o kvalifikovaném popírání holocaustu neporušuje jeho právo na svobodu projevu podle článku 10 Evropské úmluvy o lidských právech.⁷⁸

Stěžovatel, který učinil prohlášení v průběhu parlamentní schůze a kterému později byla odebrána poslanecká imunita, tvrdil, že jeho práva na svobodu projevu byla zvláště významná s ohledem na vyšší ochranu, která mu je jako poslanci zaručena. Soud mezi jinými argumenty shledal, že stěžovatelova prohlášení byla natolik v rozporu s textem a duchem Úmluvy, že se podle článku 17 Úmluvy při prosazování těchto názorů nemohl dovolávat svého práva na svobodu projevu. Vzhledem k obsahu, kontextu a předem naplánované povaze prohlášení soud shledal zásah německých soudů nezbytným v demokratické společnosti – zejména ve společnosti, která zažila hrůzy nacismu.

Stěžovatel, Němec Udo Pastors, byl poslancem a předsedou Národní demokratické strany Německa (NPD) v zemském parlamentu Meklenbursko-Přední Pomořansko. Dne 27. 1. 2010, v den Památky obětí holocaustu, se v Zemském sněmu konala pamětní akce, které se stěžovatel ani další členové parlamentní skupiny NPD nezúčastnili. Následující den pronesl stěžovatel v parlamentu řeč, ve které mimo jiné uvedl, že: *„Ten takzvaný holokaust je využíván k různým politickým a komerčním účelům. Od konce druhé světové války jsou Němci vystavováni nekončícímu přívalu kritiky a propagandistických lží – nepoctivým způsobem pěstovaných zejména představiteli takzvaných demokratických stran, dámy a pánové. Rovněž akce, kterou jste včera*

⁷⁷ SCHEU, H. Ch. Zákaz popírání genocidy a svoboda projevu, *Jurisprudence*; roč. XXV, 1/2016. ISSN 0523-1906.

⁷⁸ Rozsudek ESPL, Pastors proti Německu, věc č. 55225/14, rozsudek senátu (5. sekce). *EsLf.justice.cz* [online]. 2019 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf

zorganizovali zde na hradě, nebyla ničím jiným než vnucováním vašich osvětimských projekcí německým občanům způsobem, který je vychytralý a brutální zároveň. Doufáte, dámy a pánové, v to, že lži zvítězí nad pravdou.“

Jako člen parlamentu měl stěžovatel nárok na imunitu vůči určité trestní odpovědnosti, ovšem obvinění z trestného činu pomluvy vznesené v parlamentu nespádaly do rozsahu nedotknutelnosti podle článku 24 ústavy spolkové země Meklenbursko-Přední Pomořansko a Parlament dne 1. února 2012 zrušil stěžovatelovu nedotknutelnost trestního stíhání. V důsledku toho dne 16. srpna 2012 tři soudci okresního soudu ve Schwerinu prokázali stěžovateli dvě obvinění podle trestního zákoníku – z porušování památek mrtvých podle § 189 a z pomluvy podle § 187. Byl odsouzen k osmiměsíčnímu trestu odnětí svobody, který byl podmíněně odložen ve zkušební době. Stěžovatel se poté obrátil na krajský soud ve Schwerinu, který dne 25. března 2013 zamítl jeho odvolání jako „neopodstatněné“ (odst. 9) a potvrdil oba rozsudky v trestním řízení. Při objektivním pohledu na celý jeho projev k parlamentu dospěl soud k závěru, že stěžovatel popřel masové vraždění židovského lidu v Osvětimi a zejména upozornil na skutečnost, že stěžovatel použil termíny jako „osvětimská lež“, „osvětimský mýtus“ a „osvětimská palice“, které byly pravidelně používány od druhé světové války v souvislosti s tvrzeními, že systematické vraždění milionů Židů během holocaustu buď nenastalo, nebo se uskutečnilo jinak, než to historici vyprávějí, za účelem podpory určitých politických a komerčních účelů.

Po sérii dalších odvolání a neúspěchu s dovoláním u nejvyššího soudu podal dne 30. července stěžovatel k Evropskému soudu pro lidská práva stížnost proti Spolkové republice Německo, v níž namítal porušení svého práva na svobodu projevu podle čl. 10 a práva na nestranný proces podle čl. 6, odst. 1 EÚLP. Soud vynesl rozsudek dne 9. července 2019, který byl ve svém rozhodnutí jednomyslný.

Před soudem německá vláda argumentovala, že stěžovatelovo popírání holocaustu „bylo v rozporu s textem a duchem Úmluvy“, a takto proto nemohl spoléhat na článek 10 k ochraně svých prohlášení podle článku 17 a žádost stěžovatele byla nepřípustná.

Německá vláda se tím opřela o článek 17 Úmluvy, který lze použít pouze tehdy, je-li spojen s jiným právem podle Úmluvy (v tomto případě s článkem 10). Toto je známé jako doložka o zneužití, protože se snaží zabránit zneužití k úmyslnému zničení jiných práv a svobod v rámci Úmluvy. Soud ji dříve aplikoval v kontextu popírání holocaustu a jiného zpochybňování zjištěných historických faktů, a proto se na ni Soudní dvůr spoléhá při výkladu článku 10 a při použití příslušných rasistických nebo xenofobních projevů proti menšinám. Stěžovatel uvedl, že Soud nesprávně interpretoval jeho prohlášení jako popírání holocaustu tím, že zvolil výběr určitých částí projevu, než aby je spíše analyzoval jako celek. Celý projev měl za cíl uctít utrpení „německých“ obětí a kritizovat „kulturu vzpomínání“ německého establishmentu a jako takový jej nelze klasifikovat jako popírání holocaustu a související zpochybňování historických faktů, jak se to týká článku 17 Úmluvy. V každém případě stěžovatel tvrdil, že jako poslanec parlamentu má na vyšší úroveň ochrany pro prohlášení učiněná v parlamentu a že jakýkoli takový zásah do jeho práva na svobodu musí být nárok na prověření.

Soud začal tím, že vzal na vědomí rozhodnutí ve svých předchozích případech týkajících se popírání holocaustu a dalších prohlášení týkajících se nacistických zločinů. Předchozí prohlášení byla označena za nepřípustná, buď jako nepodložená podle čl. 10, odst. 2 při čtení s článkem 17, nebo jinak jako neslučitelná věcná jurisdikce podle článku 17.

Soud zopakoval, že článek 17 je vyhrazen pro extrémní případy a na výjimečných základech a měl být použit v případech podle článku 10 pouze tehdy, je-li „okamžitě jasné“, že předmětná prohlášení se snaží využít práva na svobodu projevu „z jasných důvodů“ v rozporu s hodnotami Úmluvy – jako je podněcování k nenávisti nebo násilí nebo směřování ke zničení práv a svobod uvedených v Úmluvě. Jakýkoli případ týkající se popírání holocaustu musí být posuzován od případu a závisí na všech okolnostech daného konkrétního případu. Soud považoval za zvláště relevantní, že parlament zrušil stěžovatelovu imunitu vůči trestnímu stíhání a byl od počátku spokojen s tím, že vnitrostátní soudy zasáhly do práva stěžovatele na svobodu projevu a že ten měl legitimní cíl chránit pověst a práva druhých podle čl. 10, odst. 2 – vzhledem k trestným činům

úmyslného hanobení a porušování památek zemřelých. Zkoumání Soudu se tak omezilo na určení, zda byl zásah „nezbytný v demokratické společnosti“.

Soud odmítl stěžovatelův argument, že přesvědčení domácích soudů bylo založeno na vybraných malých částech jeho projevu nebo že jeho výroky byly posuzovány izolovaně. Místo toho konstatoval, že krajský soud nejen „citoval a posoudil projev stěžovatele v plném rozsahu“, ale některé uvedl a upřesnil a že části jeho vyjádření nevyvolávají trestněprávní otázky a že se může dovolávat svého práva na svobodu projevu, pokud kritizoval památku obětí národního socialismu a použil „hrubé výrazy.“ Na rozdíl od případu *Kaperzynski v. Polsko*⁷⁹ Soud rovněž shledal zvláště relevantní, že stěžovatelova diskuse o připomenutí obětí národního socialismu měla vazby na probíhající parlamentní debatu, zatímco jeho popírání holocaustu nemělo žádnou relevanci ani integrální vazbu na jakékoli parlamentní diskuse.

Soud navíc přikládal velký význam tomu, že stěžovatel předem naplánoval svůj projev, když „záměrně“ zvolil slova k předání poselství popírajících holocaust, projevoval pohrdání oběťmi Osvětami, kontroval zavedeným historickým faktům a tvrdil že „*představitelé ,takzvané‘ demokratické strany využívají holocaust k potlačování a vykořisťování Německa.*“ Byl to právě tento faktor, který přesvědčil Soud, aby zvážil „důležitou roli“ článku 17 Úmluvy, protože stěžovatel zjevně „*usiloval o využití svého práva na svobodu projevu s cílem prosazovat myšlenky, které jsou v rozporu s textem a duchem Úmluvy. To má velkou váhu při posuzování nezbytnosti zásahu.*“ Vzhledem k výše uvedeným okolnostem dospěl Soud k závěru, že zásah vnitrostátních soudů byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli, a tedy „nezbytný v demokratické společnosti“. Tím nedošlo k porušení článku 10 Úmluvy a poté, co se Soud odvolal na článek 17, jednomyslně se to považovalo za zjevně neopodstatněné a nepřijatelné podle článku 35 Úmluvy.⁸⁰

Z výše uvedených kauz lze dovodit určitý přístup ESLP ke svobodě slova na jedné straně a k omezování nenávistných projevů na straně druhé.

⁷⁹ Rozsudek ESLP, *Kaperzynski v. Polsko*, věc č. 43206/07, senát, 4. sekce, 3. 7. 2021.

⁸⁰ *Pastors v. Germany*. *Global Freedom of Expression* [online]. ©2022 [cit. 2022-03-11].

Dostupné z: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/pasto%CC%88rs-v-germany/>

A z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva vztahujících se k článku 10 Úmluvy o svobodě projevu lze dovodit mimo jiné tento obecný princip: Právo na svobodu projevu představuje jeden ze základních pilířů demokratické společnosti, který je základním předpokladem pro pokrok společnosti jako celku a pro rozvoj každého jednotlivce. S výhradou omezení dle čl. 10, odst. 2 se vztahuje nejen na „informace“ nebo „myšlenky“, které jsou přijímány příznivě či považované za neškodné či bezvýznamné, nýbrž i na informace, které zraňují, šokují či znepokojují stát nebo skupinu obyvatel. Tak tomu chtějí pluralita, tolerance a duch otevřenosti, bez nichž není demokratické společnosti.⁸¹

2.1 Článek 10 Úmluvy

„1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.

2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“

Jak je zřejmé z výše uvedené citace článku 10 EÚLP, první odstavec tohoto článku definuje rozsah práva svobody projevu a druhý odstavec definuje limitační klauzuli, tedy podmínky, jejichž splnění připouští zásahy do práva svobody projevu.

Tento druhý odstavec článku 10 tedy obsahuje tři takové podmínky omezení svobody projevu: omezení musí být dané zákonem, musí sloužit jednomu

⁸¹ Rozhodnutí ESLP ze dne 7. 12. 1976, sp. zn. 1/1976/17/30, ve věci Handyside vs. Spojené království.

z taxativně vymezených legitimních důvodů a musí být nezbytné v demokratické společnosti.⁸²

Kromě této standardní limitační klauzule lze svobodu projevu omezit i na základě tzv. zneužívací klauzule zakotvené v čl. 17 EÚLP (zákaz zneužití práv) a na základě čl. 16 EÚLP, který umožňuje uvalit omezení na politickou činnost cizinců. Samotná standardní limitační klauzule jako jediná z celé Úmluvy výslovně zdůrazňuje povinnosti a odpovědnost při výkonu práv svobody projevu.⁸³ Koncept článku 17 EÚLP byl v souvislosti s článkem 10 použit jak na pravicový, tak na levicový extremismus, a definuje tak projevy vyloučené na základě tohoto článku. Vztahuje se mj na: antisemitismus,⁸⁴ národní socialismus,⁸⁵ revizionismus,⁸⁶ rasismus⁸⁷ a komunismus.⁸⁸ Používán je ovšem většinou jen podpůrně a spíše jen výjimečně přistoupí soud k tomu, aby stížnost označil za nepřijatelnou, jako tomu bylo v případě Ivanov v. Rusko týkající se antisemitského projevu označujícího jako zdroj zla v ruské společnosti „sionisticko-fašistické vedení židovstva“.⁸⁹

Prvním z oněch tří kumulativně požadovaných podmínek pro omezení svobody projevu podle EÚLP je „stanovení zákonem.“ Tedy dřív, než soud přistoupí ke zkoumání legitimitnosti rozhodnutí, prověří, zda mělo zákonný podklad. Termín zákon ve smyslu ustanovení článku 10 úmluvy zahrnuje právo psané i nepsané, tedy i judikaturu nejvyšších soudních instancí.⁹⁰ Přitom spojení „v souladu se zákonem“ odkazuje na vnitrostátní právo, pokud tedy vnitrostátní právo stanoví vyšší standard než článek 10 EÚLP, musí ten být dodržen.⁹¹ Problém přitom

⁸² MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 140-141. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

⁸³ KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech, Velké komentáře*. C.H. Beck 2012, s. 1005-1006. ISBN 978-80-7400-365-3.

⁸⁴ Rozsudek ESLP ve věci Pavel Ivanov v. Rusko, 20. 2. 2007, č. 35222/04.

⁸⁵ Rozsudek ESLP ve věci Kuhnen v. Německo, 12. 5. 1988, č. 12194/86.

⁸⁶ Rozsudek ESLP ve věci Witzsch v. Německo, 13. 12. 2005, č. 7485/03.

⁸⁷ Rozsudek ESLP ve věci Norwood v. Spojené království, 16. 11. 2004, č. 23131/03.

⁸⁸ Kmec J., *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, Praha, C. H. Beck, 2012, str. 1015–1016, ISBN 9788074003653.

⁸⁹ Rozsudek ESLP ve věci Ivanov v. Rusko, 20. 2. 2007, č. 35222/04.

⁹⁰ Rozsudek ESLP, Sunday Times vs. Spojené království č.1, 26. 4. 1979, série A, č. 30.

⁹¹ KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech, Velké komentáře*. C.H. Beck 2012, s. 999-1000. ISBN 978-80-7400-365-3.

vyvstává při otázce, které formy v rámci hierarchie norem ve státech lze považovat za zákon a které jsou nižší formou. Nicméně podle judikatury je za zákon uznáváno i takové pravidlo, které je vytvářeno pouze na základě delegované pravomoci, jako tomu bylo v případě *Barthold v. Německo*, kde byl zákonným podkladem zákoník deontologie přijatý veterinární komorou.⁹² Norma ovšem musí být formulována dostatečně přesně, aby občanovi umožnila přizpůsobit jí své chování a předvídat důsledky svého činu. Obecně platí, že „nezbytnost“ jakéhokoli omezení výkonu svobody projevu musí být prokázána přesvědčivým způsobem.⁹³

Přes tuto určitou otevřenost ESLP k různým formám zachycení "zákona" je zde pět limitů, které musejí být splněny, a ESLP je kontroluje pomocí tzv. testu legality. A sice za prvé musí normativní úprava vůbec existovat a dále musí být takový zákon dostupný. Nejtypičtějším porušením této podmínky jsou pravidla, jimiž se řídí chod věznic a jež jsou pro vězně nedostupná, jako to bylo v případě *Silver v. Spojené království*.⁹⁴ Za třetí musí být zákon předvídatelný, čili subjekt musí mít možnost odhadnout, jaké z jeho chování budou vyplývat právní následky. ESLP dále požaduje, aby byl dostatečně chráněn před svévolnou aplikací a pátým požadavkem je pak kontrola vnitrostátní zákonnosti.⁹⁵

Po testu legality následuje test legitimacy, kde ESLP zkoumá, zda zásah do práv zakotvených v čl. 10 EÚLP sleduje jeden z legitimních cílů vyjmenovaných v druhém odstavci. Standardní limitační klauzule v první větě druhého odstavce čl. 10 obsahuje celkem 10 legitimních cílů: 1) národní bezpečnost, 2) územní celistvost, 3) veřejnou bezpečnost, 4) předcházení nepokojům, 5) předcházení zločinnosti, 6) ochranu zdraví, 7) ochranu morálky, 8) ochranu pověsti nebo práv jiných, 9) zabránění úniku důvěrných informací, 10) zachování autority a nestrannosti soudní moci.⁹⁶

⁹² Rozsudek ESLP ve věci *Barthold* proti Německu ze dne 25. 3. 1985, č. j. 8734/79.

⁹³ Rozsudek ESLP, *Observer a Guardian vs. Spojené království*, 1991, Série A, č. 216, odst. 59.

⁹⁴ Rozsudek ESLP ve spojených věcech *Silver a další* proti Spojenému království ze dne 25. 3. 1983, č. j. 5947/72-75.

⁹⁵ Rozsudek ESLP ve věci *Rekvényi v. Maďarsko*, 20. 5. 1999, č. 25390/94.

⁹⁶ KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech, Velké komentáře*. C.H. Beck 2012, s. 1001. ISBN 978-80-7400-365-3.

Posledním krokem při posuzování souladu zásahu do práv chráněných čl. 10 EÚLP je zkoumání nezbytnosti v demokratické společnosti, kdy se soud zabývá otázkou, zda takový zásah odpovídá „naléhavé společenské potřebě“, zda byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli a zda jsou důvody, uvedené vnitrostátními orgány pro jeho ospravedlnění, relevantní a dostatečné.⁹⁷

Státy mají široký posuzovací prostor, aby odůvodnily naléhavou společenskou potřebu, která volá po přijetí určitého opatření. Tento prostor však není neomezený a podléhá evropské kontrole Soudu,⁹⁸ který při výkonu své kontrolní funkce nenahrazuje vnitrostátní orgány v jejich rozhodování, nýbrž ověřuje, s ohledem na všechny okolnosti, zda rozhodnutí vnitrostátních orgánů vynesená v rámci jejich posuzovací pravomoci odpovídají požadavkům obsažených v ustanovení článku 10 Úmluvy.⁹⁹

Zásahy do svobody mohou nabývat různých podob. Jisté vodítko poskytuje i samotný text čl. 10, odst. 2 EÚLP, jenž dává jasně najevo, že zásah do svobody projevu nepřestávají jen „sankce“, ale rovněž „formality“, „podmínky“ a „omezení“. Tyto zásahy můžeme rozdělit na předběžné a následné, ale toto členění není zcela absolutní a oba zásahy se mohou prolínat.¹⁰⁰ Mezi předběžné zásahy patří předběžná opatření bránící zveřejnění projevu jako například tzv. „Spycatcher cases“¹⁰¹ a jiná preventivní opatření jako např. stažení periodika z novinových stánků¹⁰² nebo nepovolení výlepu plakátů ve veřejném prostoru.¹⁰³ Další formou předběžného zásahu je vyžadování licence pro rozhlasové, televizní a filmové vysílání.¹⁰⁴

⁹⁷ HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva : text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003.* Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-417-x.

⁹⁸ Rozsudek ESLP, *Sunday Times vs. Spojené království* č.1, 26. 4. 1979, série A, č. 30.

⁹⁹ Rozsudek ESLP, *Nilsen a Johnes v. Norsko*, velký senát, 23118/93, 25. 11. 1999.

¹⁰⁰ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze.* Praha: Leges, 2010, s. 128-130. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

¹⁰¹ Rozsudek ESLP ve věci *The Observer a Guardian Newspapers Ltd v. Spojené království*, 26. 11. 1991, č. 13585/88 a Rozsudek ESLP ve věci *Sunday Times v. Spojené království*, 26. 11. 1991, č. 13166/87.

¹⁰² Rozsudek ESLP ve věci *Saliyev v. Rusko*, 21. 10. 2010, č. 35016/03.

¹⁰³ Rozsudek ESLP ve věci *Mouvement Raelien Suisse v. Švýcarsko*, 13. 1. 2011, č. 16354/06.

¹⁰⁴ Rozsudek ESLP ve věci *Informationsverein Lentia v. Rakousko*, 24. 11. 1993, č. 13914/88.

Typologie následných zásahů je daleko bohatší. Patří sem mj. trestní sankce¹⁰⁵ v podobě postihu, jako je peněžitý trest a odnětí svobody,¹⁰⁶ povinnost platit odškodné,¹⁰⁷ dále občanskoprávní sankce,¹⁰⁸ sankce udělené v kárném řízení,¹⁰⁹ pozastavení vydávání novin¹¹⁰ a někdy i výpověď z pracovního poměru.¹¹¹

Specifika limitační klauzule v čl. 10, odst. 2 EÚLP i judikatura ESLP naznačují, že svoboda projevu – a zejména projev šířený prostřednictvím masových sdělovacích prostředků – představuje mocný nástroj, s jehož nakládáním je třeba být opatrný. Svoboda projevu je totiž na jedné straně klíčová pro prosazování demokracie, odhalování nepravosti a pro politický, umělecký, vědecký a ekonomický rozvoj, na druhé straně je ale nutné vzít na vědomí, že svoboda projevu může být použita rovněž k podněcování násilí, šíření nenávisti, ohrožení bezpečnosti či k zásahům.¹¹²

2.2 Důvody omezení svobody projevu

Mezi legitimní cíle pro omezení svobody projevu bývají uvedeny především práva a svobody jiných subjektů. Nejčastěji dochází ke kolizi svobody projevu s právem na soukromý a rodinný život a s právem na čest a reputaci. Další oblast, kterou je možno svobodu projevu omezit, tvoří v zákoně zakotvené legitimní cíle uvedené v druhém odstavci článku 10 EÚLP.¹¹³ Při uvedení důvodů, na základě kterých je možné omezit svobody projevu, vycházím z právní úpravy EÚLP a judikatury ESLP, neboť jednak je takové zadání mojí práce, a především v ní obsažený výčet je nejobsáhlejší.

¹⁰⁵ Rozsudek ESLP ve věci Zana v. Turecko, 25. 11. 1997, č. 18954/91.

¹⁰⁶ Rozsudek ESLP ve věci Barfod v. Dánsko, 22. 2. 1989, č. 11508/85.

¹⁰⁷ Rozsudek ESLP Muller a ostatní v. Švýcarsko, 24. 5. 1988, č. 10737/84.

¹⁰⁸ Rozsudek ESLP ve věci Tolstoy Miloslavsky v. Spojené království, 13. 7. 1995, č. 18139/91.

¹⁰⁹ Rozsudek ESLP ve věci Steur v. Nizozemsko, 28. 10. 2003, č. 39657/98.

¹¹⁰ Rozsudek ESLP ve věci Turgay a další v. Turecko, 15. 6. 2010, č. 8306/08.

¹¹¹ Rozsudek ESLP ve věci Vogt v. Německo, 26. 9. 1995, č. 17851/91.

¹¹² KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech, Velké komentáře*. C.H. Beck 2012, s. 996. ISBN 978-80-7400-365-3.

¹¹³ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 125-126. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

Prvním z výčtu důvodů je národní bezpečnost, kdy se omezení nejčastěji týkají utajovaných informací a osob, které s nimi nakládají, a nejlépe ji asi ilustruje případ zvaný aféra Spycatcher,¹¹⁴ kdy dva z nejznámějších britských deníků vystupovaly v zájmu Petra Wrighta, bývalého zaměstnance britské tajné služby, který vydal knihu pamětí, jejíž pasáže oba deníky vydaly. ESLP v tomto případě shledal, že omezení uvalovaná na vydavatele novin v období po začátku dovážení knihy nebyla pro svou praktickou neúčinnost nezbytná, ovšem omezení vydávání této knihy před začátkem dovážení bylo v souladu s článkem 10 Úmluvy. Z tohoto rozsudku lze dovodit, že informace týkající se národní bezpečnosti pozbude svoji ochranu zakotvenou v čl. 10, odst. 2 EÚLP v okamžiku, kdy se dostane na veřejnost a veřejná moc ji již nemůže dále sankcionovat.¹¹⁵

Důvod veřejné bezpečnosti je v judikatuře ESLP často používán současně s dvěma předešlými důvody, tedy důvody národní bezpečnosti a územní celistvosti. Vnitrostátní zákonnost, konkrétně snaha o zachování politické neutrality policie, byla předmětem jednání ve věci Rekvényi proti Maďarsku,¹¹⁶ v případě, v němž maďarský policejní důstojník a zároveň generální tajemník policejních odborů brojil proti novele maďarské ústavy, jež zakazovala maďarským policistům účastnit se politických aktivit. A podle ESLP naplňoval takový zásah legitimní cíl zásahu do svobody projevu a sdružování v rámci depolitizace policie spadající pod veřejnou bezpečnost.

Dalším legitimním důvodem omezení svobody projevu je snaha předcházet nepokojům a zločinnosti. Odrazem uvedeného omezení v českém právním řádu je zejména zakotvení takových trestněprávních činností, jichž se lze dopustit právě slovem, konkrétně jde o trestné činy:¹¹⁷ podněcování k trestnému činu podle paragrafu 364 tr. z. a schvalování trestného činu podle paragrafu

¹¹⁴ Rozsudek ESLP ve věci Observer a Guardian v. Spojené království, 26. 11. 1991, stížnost č. 13585/88.

¹¹⁵ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 151-152. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

¹¹⁶ Rozsudek ESLP ve věci Rekvényi v. Maďarsko, 20. 5. 1999, č. 25390/94.

¹¹⁷ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 156. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

365 tr. z.¹¹⁸ A právě pro schvalování trestného činu byl souzen opoziční politik španělského parlamentu, příslušník baskické nacionalistické strany, v případě Castells proti Španělsku,¹¹⁹ kde Soud rozhodl o porušení práv stěžovatele podle čl. 10 EÚLP tím, že byl španělskou vládou odsouzen za to, že se veřejně vyjádřil, že španělská policie je odpovědná za vraždy baskických aktivistů a že příslušníci policie jsou protiprávně chráněni před stíháním za tyto skutky. Jedním z nejdůležitějších argumentů v tomto rozhodnutí bylo, že články stěžovatele nebyla napadena specifická osoba, ať už veřejný činitel, nebo osoba soukromá, ale vláda jako celek.

Důvod ochrany práv se v judikatuře ESLP často prolíná s dalšími důvody ochrany, nejčastěji se to týká ochrany morálky, neboť tyto ochrany jsou často užívány společně. Je-li totiž chráněna mravnost, jsou vlastně chráněna práva pohoršených, tedy „práva jiných“.¹²⁰

Podobně se může ochrana pověsti jiných prolínat i s ochranou veřejného pořádku a bezpečnosti, protože čím širší okruh lidí kritika zasáhne, tím spíše může vyvolat nepokoje.¹²¹

V rámci ochrany morálky můžeme z judikatury ESLP dovodit, že posuzuje morálku poměrně liberálně – vzhledem k tomu, že její společenská míra je do velké míry dána morálními preferencemi jednotlivých zemí.¹²² Takový „regionální přístup“ byl uplatněn i ve známém případě Otto-Preminger-Institut proti Rakousku,¹²³ kde ESLP schválil celostátní zákaz produkce filmu *Koncil lásky* zesměšňující hlavní novozákonní postavy. Soud při zkoumání legitimního cíle mimo jiné rozebíral ochranu náboženského cítění a konstatoval, že věřící nemohou rozumně předpokládat, že budou uchráněni od veškeré kritiky, ovšem stát má přesto povinnost se o tuto oblast zajímat a do ní zasahovat, protože míra

¹¹⁸ Schvalování trestného činu (1), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

¹¹⁹ Rozsudek ESLP ve věci Castells v. Španělsko, 23. 4. 1992, stížnost č. 11798/85.

¹²⁰ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 190. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

¹²¹ Tamtéž, s. 241–242.

¹²² MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 162-163. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

¹²³ Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut v. Rakousko, 23. 8. 1994, stížnost č. 13470/87.

této kritiky není libovolná a musí znát své meze. Film pobouřil lidi při první produkci, ale vlna kritika se nesla i od těch, kteří o něm jen slyšeli. Ti a všichni ostatní už nebudou mít možnost udělat si vlastní názor, protože film musel být zničen. Jako i v předešlých kauzách se tedy stěžejní otázkou stalo, zda bylo dané opatření nezbytné v demokratické společnosti. Zde se ESLP především řídil svým předchozím rozhodnutím Müller proti Švýcarsku,¹²⁴ když prohlásil: „*Stejně tak jako v případě morálky, není možné najít napříč Evropou jednotnou koncepci důležitosti náboženství ve společnosti, dokonce i v jedné zemi se mohou takovéto koncepce lišit. Proto není možné nalézt porovnatelnou definici toho, co zakládá dovolený zásah do výkonu svobody slova, kde je projev namířen proti náboženskému cítění ostatních.*“ Tím zde došlo k propojení ochrany práv jiných s ochranou morálky, což umožnilo Soudu přiznat velkou míru uvážení státu.

Dalším důležitým případem tematiky ochrany morálky a práv druhých z počátku 90. let, který připomněl, že možnosti jednotlivých států přece jen nejsou neomezené, je Open Door and Dublin Well Woman proti Irsku.¹²⁵ ESLP v tomto případě opět uznal značnou míru uvážení národních orgánů v otázce morálky, přesto ji shledal neomezenou a uznal, že musí brát v potaz současnou demokratickou společnost jako takovou, která vychází z filosofie tolerance, různorodosti a velkomyslnosti v otázkách názorových i náboženských.

Po zhodnocení všech argumentů a aspektů případu došel Soud k závěru, že daný zákaz činnosti nesplnil test proporcionality, a proto došlo k porušení článku 10 Úmluvy, což podložil především tímto závěrem: „*Zákaz činnosti nezabránil ženám v Irsku jít na potrat do zahraničí a informace, jejichž šíření chtěl zabránit, byly dostupné i z jiných zdrojů.*“

Judikaturu v oblasti omezení svobody slova v zájmu ochrany pověsti a práv druhých najdeme jak v soukromoprávních, tak ve veřejnoprávních předpisech, kam spadá i trestní zákoník, který obsahuje často diskutovanou skutkovou

¹²⁴ Rozhodnutí ESLP ve věci Müller and Others v. Švýcarsko, rozsudek Senátu z 24. 5. 1988, stížnost č. 10737/84.

¹²⁵ Rozsudek ESLP ve věci Open Door a Dublin Well Woman v. Irsko, 29. 10. 1992, stížnost č. 14234/88 a 14235/88.

podstatu pomluvy. Tato problematika je poněkud specifická tím, že na straně stěžovatelů vystupují často osoby pohybující se v mediální oblasti a že právě taci mají za cíl šířit myšlenky a názory mezi širokou veřejnost. Znáмым případem trestního postižení útoku na dobrou pověst se zabýval ESLP v rozsudku Lingens proti Rakousku.¹²⁶ Stěžovatelem byl šéfredaktor časopisu Profil, který ve svých člancích kritizoval jednání Bruna Kreiskoho za to, že se v rámci předvolebních debat zastal Friedricha Petera, jenž byl "lovcem nacistů" Simonem Wiesenthalem obviněn z účasti v brigádě SS vyvraždující za války civilní obyvatelstvo Sovětského svazu. Lingens se zastal Wiesenthala a ve svých člancích o jednání Kreiskoho mimo jiné uvedl: *"Popravdě, jednání pana Kreiskoho nelze kritizovat na racionální úrovni, leda na základech iracionálních: je to nemorální. Nedůstojné."* Lingens byl za urážku kancléře odsouzen k pokutě ve výši 20 tisíc šilinků. ESLP své závěry v tomto případě založil na úvahách, že meze přijatelné kritiky jsou přiměřeně širší, pokud se jedná o politika v porovnání se soukromou osobou, a musí se tedy projevit větší úroveň tolerance, a především, že je nutno pečlivě rozlišovat fakta a hodnotové soudy, protože: *„pravdivost faktů může být doložena, avšak pravdivost hodnotových soudů nepodléhá dokazování.“* K tomu Soud však ještě poznamenal, že ani hodnotové soudy nejsou neomezené a pro jejich posouzení je nutné vzít v úvahu, zda byl daný soud pronesen v dobré víře. ESLP tedy rozhodl ve prospěch pana Lingense, že zásah do svobody slova nebyl nezbytný a byl disproporční k sledovanému legitimnímu cíli.

Řada projevů svým obsahem i charakterem útočí na důstojnost jiných, tedy na rovnost mezi jedinci. Zvláště v evropském pojetí je svoboda projevu proto více omezována a zaměřuje se ve své podstatě na ochranu těchto práv snahou o maximalizaci hodnot svobody, rovnosti a důstojnosti jako jádra ochrany lidských práv.¹²⁷ Princip rovnosti v evropském kontextu tak může být využit jako důvod pro omezení těch projevů, které se rovnosti negativně dotýkají. Při omezování svobody projevu pak není klíčové to, zda jsou si lidé rovni, nýbrž

¹²⁶ Rozsudek ESLP ve věci Lingens proti Rakousku, 8. 6.1986, stížnost č. 9815/82.

¹²⁷ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 196. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

v čem jsou si rovni. Nelze však princip rovnosti brát jako samostatné subjektivní právo bez zohlednění jiných práv či hodnot, protože by mohl stejně tak dobře zdůvodnit přípustnost nenávistných projevů vůči menšinám, jakož i absolutní restrikcí těchto projevů.¹²⁸ Na rozdíl od amerického přístupu, který říká, že stát nemá právo omezovat projev pouze pro jeho poselství, ideje, téma či obsah a z hlediska rovného přístupu není možné diskriminovat žádný názor, v evropském kontextu je koncepce rovnosti potlačena, neboť by tak nebylo možné vyloučit z veřejné debaty určité nežádoucí myšlenky a názory. A pojem diskriminace ve smyslu nerovného zacházení z určitých vymezených důvodů, jako je rasa nebo vyznání, není při restrikcích používán. Tedy to, že je někdo smýšlením rasista, není používáno jako diskriminační znak, který by vylučoval možnost odlišného zacházení. A trestní postih za projev takového jedince není pojímán jako obsahová diskriminace nositele, ale jako legitimní ochrana ostatních osob.¹²⁹

A právě tezí, že určité projevy zasahují samotný princip rovnosti jedinců, tedy rovnost v důstojnosti, lze definovat boj proti tzv. „nenávistným projevům“, tedy těm, které obsahují myšlenky a názory zaměřené vůči skupinám osob, typicky vůči menšinám, příslušníkům jiných vyznání, národů či ras.

V dnešní době můžeme pozorovat zesilující důraz na potlačování nenávistných projevů spojený s postupnou proměnou společnosti. S tím, že diskuze, po níž každá demokracie volá, aby mohla splnit svůj účel, musí splňovat jisté kvality a potírání některých jevů je možné považovat za obranu těchto kvalit. Ovšem stejně zásadní je požadavek na autonomii každého jedince.¹³⁰ Kdo by ale měl tuto „kvalitu“ určovat, je velikou otázkou.

Jak vyplývá z článku 10, odst. 2 Úmluvy, kdokoli vykonává práva a svobody garantované prvním odstavcem tohoto článku, má určité povinnosti a nese určitou odpovědnost. Mezi to lze právem zahrnovat závazek vyhnout se

¹²⁸ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 198-199. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

¹²⁹ Tamtéž, s. 198-200.

¹³⁰ ANTOŠ, M. a J. WINTR, ed. *Volby, demokracie, politické svobody*. Praha: Leges, 2010, s. 191. Teoretik. ISBN 978-80-87212-62-2.

v mezích možností urážejícím výrazům, které lze pokládat za útok na práva jiných. Z toho můžeme dovozovat, že v podstatě lze pokládat za nezbytné v určitých demokratických společnostech sankcionování či prevenci před urážlivými útoky, pokud „formality“, „podmínky“, „omezení“ či „sankce“ jsou přiměřené legitimnímu účelu.¹³¹

¹³¹ Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institute proti Rakousku ze dne 20. 8. 1994, stížnost č. 13470/87.

3 ZÁKAZ HATE SPEECH JAKO PŘÍPUSTNÉ OMEZOVÁNÍ SVOBODY PROJEVU

„Třída plná teroristů, tam by sednul ruční granát, rovnou střílet.“ – „Ještě že jsou ze ZŠ Plynárenská. Řešení se přímo nabízí“¹³² – „Už zabijte toho žida :-) Škoda že Němci to s ním neskoncovali a dlouho se srali s jeho rodinkou :-)“ – „Osobně já potkat XY, tak ho také zabiju, dokončím to, co Němci začali a nedokončili.“¹³³ – „Buzeranti a lesby jsou nemoc, měli by se střílet hned po narození. Buzeranti, Židi a cigoši všichni do plynu.“¹³⁴

Tak mohou vypadat výroky obsahující hate speech projevy, jejichž cílem je urazit, ponížit nebo vyvolat nenávisť, diskriminaci nebo násilí proti jednotlivci nebo skupině osob, a to na základě jejich rasy, pohlaví, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu nebo příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině.¹³⁵ Často se ovšem nemusí jednat o nabádání nebo podněcování k nenávisti, může jít pouze o projev názoru, který ovšem popírá rovnost ras nebo obhájí nenávisť ke skupině či jednotlivci. I takový názor totiž může vyvolat v některém typu společnosti agresivní odezvu.¹³⁶ Takto ve svých publikacích definují hate speech Molek a Bartoň, ovšem nad jednotným určením ve světě doposud nepanuje shoda a termín hate speech není právním termínem se specifickou definicí. I tak ale nacházíme napříč různými právními odvětvími ustanovení, která se projevů nenávisti týkají a z nichž můžeme odvozovat možnou obranu proti tomuto typu útoku.¹³⁷ ESLP zpravidla vychází z definic jiných mezinárodních orgánů či Výboru ministrů Rady Evropy. Nejčastěji z doporučení Výboru ministrů

¹³² Trestní příkaz Okresního soudu v Tachově ze dne 10. 9. 2018, sp. zn. 9 T 76/2018.

¹³³ Trestní příkaz Okresního soudu v Šumperku ze dne 30. 10. 2017, sp. zn. 2 T 148/2017.

¹³⁴ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 9. 2019, sp.zn.67, 226/2019.

¹³⁵ JÄGER, P. a P. MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 22-25. ISBN 978-80-903786-5-0.

¹³⁶ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 221. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

¹³⁷ KLÍMA, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1105. ISBN 978-80-7380-140-3.

č. 97(20)15,¹³⁸ který za hate speech označuje: „všechny formy vyjadřování, které šíří, podněcují, propagují nebo ospravedlňují rasovou nenávisť, xenofobii, antisemitismus nebo jiné formy nenávisti vycházející z netolerance, včetně: netolerance vyjádřené agresivním nacionalismem a etnocentrismem, diskriminace a nepřátelství vůči menšinám, migrantům a lidem přistěhovaleckého původu.“ Identifikace hate speech se jeví jako zásadní problém při jednotném vymezení a určení definičních znaků nenávistného projevu. Jasně určení, které vychází z netolerance, lze totiž těžko definovat a také nemůže být zcela zřejmé, které všechny projevy je možno pod tento pojem jednoznačně zahrnout. Co ale lze říci, že právě z důvodu identifikace, která může být v těchto případech zásadním problémem, je důležité a možné definovat to, že hate speech jako typ trestné činnosti není založena na nenávisti jako takové, ale mělo by se jednat o nenávisť namířenou vůči určité skupině lidí, kdy motivem pachatele je právě příslušnost oběti k určité skupině, tudíž se jedná o oběť zaměnitelnou, totiž, že oběti nejsou vybrány pro to, kým jsou, ale na základě toho, co reprezentují.¹³⁹

Tak, jako není shoda nad definicí, i sankcionování hate speech je odlišné v jednotlivých státech a zatímco evropská právní kultura tyto trestné činy v různé míře sankcionuje, naopak ve Spojených státech tyto projevy trestné, až na přesně definované výjimky, nejsou, přičemž základním argumentem ve prospěch amerického přístupu je skutečnost, že tyto zákony jsou v lepším případě nefunkční, v horším kontraproduktivní.¹⁴⁰

V demokratické společnosti je svoboda projevu označována za jednu z nejdůležitějších hodnot, kterou je třeba chránit. Při jakékoli limitaci svobody projevu a sankcionování určitých projevů proto musí existovat zájem alespoň stejně důležitý, aby omezení svobody projevu (a jeho případný postih) bylo legitimní. V rámci odůvodnění takové regulace, která může vést k zákazu

¹³⁸ Doporučení Výboru ministrů č. 97(20)15 členským státům k "hate speech" [online]. Štrasburk, 30. 10. 1997. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680505d5b>.

¹³⁹ THE OSCE. *Hate crime laws: a practical guide*. 1. vydání. Varšava: Andrzej Adamiak, 2009, s. 16. ISBN 978-92-9234-757-4.

¹⁴⁰ STROSSEN, N. *Nenávisť: proč bychom se jí měli bránit pomocí svobody projevu, nikoli cenzurou*. Přeložil Andrea PRINZOVÁ. Praha: Institute H21, 2021, s. 104-105. Na ramenou obrů. ISBN 978-80-907820-1-3.

určitého projevu, je třeba posoudit povahu projevu a nalézt kauzalitu mezi ním a jeho případnými dopady na jednotlivce i společnost jako celek. Z tohoto důvodu je důležité vymezit zájmy a hodnoty, které v tomto kontextu proti sobě stojí. Na jedné straně je to ochrana svobody projevu a na straně druhé další zájmy, které je třeba chránit. Jedná se především o lidskou důstojnost a právo na rovnost lidí bez rozdílu, bezpečnost a právo každého člověka na soukromý život, jak mnohokrát konstatoval ESLP. A dodává, že tyto hodnoty vytvářejí základy demokratické a pluralitní společnosti, a jsou tedy hodnotou samy o sobě.¹⁴¹ S ohledem na to také poznamenává, že některé společnosti mohou považovat za nezbytné sankcionovat nebo dokonce předcházet všem projevům, které šíří, podněcují nebo propagují nenávisť, jsou-li tato opatření přiměřená sledovanému cíli.

Nikdy nelze dopředu říci, která hodnota je důležitější, a proto je především důležité zajistit spravedlnost mezi chráněnými zájmy. Existence spravedlnosti vyžaduje, aby s každou lidskou bytostí bylo zacházeno s respektem k její důstojnosti a aby byl každý rovným členem společnosti. K zajištění spravedlnosti je však třeba aktivně konat a zajistit, že důstojnost všech členů společnosti bude chráněna.¹⁴²

Spolu s uvážením, nakolik mohl projev zasáhnout důstojnost člověka nebo ohrozit jiný chráněný zájem, by při postihování hate speech měly být zohledněny i další okolnosti. Kromě samotného obsahu projevu je také důležité, za jakých okolností byl projev přednesen, ke komu směřoval, zda podněcoval nebo vyzýval k protiprávnímu jednání, zda ho doprovázely i jiné nenávislné projevy (např. hajlování, vykřikování nenávislných hesel) a také je třeba posoudit, zda byl projev míněn vážně.¹⁴³ Z judikatury ESLP vyplývají i další kritéria, která jsou rozhodující v míře ochrany konkrétního projevu. Mezi ně patří formulace projevu,

¹⁴¹ Rozsudek ESLP Tagiyev a Huseynov proti Ázerbajdžánu ze dne 5. 12. 2019, č. 13274/08, bod 38.

¹⁴² WALDRON J. *The harm in Hate Speech*. Harvard University Press, 2012, s. 106 [online]. [cit. 2020-08-14]. ISBN 9780674065086.

¹⁴³ VÝBORNÝ, Š. *Nenávislný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 50-51. Lidská práva. ISBN 978-80-7357-766-7.

způsob jeho šíření a osoba mluvčího. Například ve věci Féret proti Belgii¹⁴⁴ Soud neshledal porušení článku 10 Úmluvy, když posuzoval odsouzení stěžovatele, předsedy politické strany, za rasistické komentáře pronesené v roli politika v průběhu volební kampaně. Jeho komentáře měly široké publikum a větší dopad, než kdyby je pronesl jako soukromá osoba. K tomu je potřeba podotknout, že politické projevy užívají nejdůraznější ochrany, ovšem na druhou stranu ESLP uvádí, že právě politici by se měli nenávistným projevům vyhnout a měli by bránit demokracii.

Podstatné – či přímo rozhodující – může být také to, zda projev obsahoval přímou výzvu k násilí. V poslední době se ale zdá, že judikatura ESLP prošla určitou proměnou, protože tento požadavek v určitých případech ustupuje a lze se setkat i s jeho úplným vynecháním ze soudních úvah. Některé projevy dnes nemusejí obsahovat výzvu k násilí, a přesto mohou být pro ESLP stejně závažné jako ty, které k násilí vyzývají.¹⁴⁵

Obecně lze uvést, že přestože ESLP přistupuje k posouzení oprávněnosti zásahu do svobody projevu individuálně, soud opakovaně judikoval, že ochrany čl. 10 EÚLP obecně nepožívají projevy vyvolávající nebo ospravedlňující násilí, nenávist nebo intoleranci.

Velkou roli u hate speech hraje subjektivní pohled hodnotitele určitého projevu.¹⁴⁶ Projev může být veden různým způsobem a takový způsob může být široce vnímám, a ačkoliv způsob vyjádření projevu poskytne cenné vodítko k určení, o jaký projev se jedná, nelze posuzovat projevy pouze podle tohoto kritéria. Každý projev je pronesen i v určitém kulturním a historickém kontextu, jeho obsah, morální a emoční rozměr a další jsou stejně tak důležité a společně s posouzením v rámci daného kontextu teprve můžeme určovat, zda se jedná

¹⁴⁴ Rozsudek ESLP ve věci Féret v. Belgie, 16. července 2009, č. stížnosti 15615/07.

¹⁴⁵ KONŮPKA P. a J. WINTR. Svoboda projevu a postihování tzv. hate speech. *Praha Jurisprudence*; č. 5/2012, s. 33-42, ISSN 1802-3843.

¹⁴⁶ VÝBORNÝ, Š. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 18-19. Lidská práva. ISBN 978-80-7357-766-7.

o hate speech, či nikoliv.¹⁴⁷ V zákazu hate speech lze kromě ochrany výše uvedených hodnot spatřovat také jasné stanovisko společnosti proti toleranci extremismu a jasné vyjádření nesouhlasu s diskriminací určitých skupin a jejich viktimizací. Existují ale naopak argumenty, které uvádějí, proč je důležité hate speech neregulovat nebo regulovat zcela omezeně. Mezi ně patří především to, že svoboda projevu je natolik důležitá, že by neměla být omezována nikdy a veřejná debata ve své důležitosti nesmí podléhat jakékoli cenzuře. A pak také to, že nenávistné projevy mívají buď malý, nebo těžko měřitelný dopad, který je často diskutován.

V obecné rovině tvoří hate speech jednu z dílčích částí širšího pojmu hate crime, pod který spadá také násilí z nenávisti, a termín hate speech tak může být pojímán buď samostatně, nebo jako součást výrazu hate crime.¹⁴⁸ Slovy hate crimes lze pojmenovat trestné činy, u nichž je pohnutkou prokázaná nenávist pachatele vyplývající z příslušnosti oběti k určité rase, náboženskému vyznání, sexuální orientaci nebo národnosti, postižení, věku, politické orientaci nebo jiné sociální skupině.¹⁴⁹ Někteří odborníci zde poukazují na to, že tento pojem není přesný a jako alternativu navrhují užívat pojmy jako „bias crime“ nebo „bias speech“, (předsudečné projevy) a namítají, že pracovat s pojmem nenávist není vhodné proto, že jsou pachatelé trestné činnosti v první řadě motivováni předsudkem, který ale nemusí být následován nenávistným chováním.¹⁵⁰

ESLP dělí výroky představující hate speech do dvou kategorií. První kategorie zahrnuje nejzávažnější formy hate speech, které spadají pod článek 17 Úmluvy, a jsou tak vyjmuty z ochrany článku 10 Úmluvy. Ten vylučuje z ochrany Úmluvy takové projevy, které mají nenávistný záměr, popírají základní hodnoty Úmluvy, a tím ohrožují demokratickou společnost. Čl. 17 Úmluvy by měl být použit pouze

¹⁴⁷ HERZ, M. a P. MOLNAR. *The Content and Context of Hate Speech* [online]. 2012 [cit. 2022-03-11] Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 40. (Cit. Parekh. B.) ISBN 978-0-521-19109-8. Dostupné z: 9780521191098_frontmatter.pdf

¹⁴⁸ VÝBORNÝ, Š. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 17. Lidská práva. ISBN 978-80-7357-766-7.

¹⁴⁹ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti: právní monografie*. Praha: ASPI, 2008, s. 186. ISBN 978-80-7357-311-9.

¹⁵⁰ VÝBORNÝ, Š. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 20-21. Lidská práva. ISBN 978-80-7357-766-7.

výjimečně a v krajních případech a měl by být aplikován pouze tehdy, je-li okamžitě zřejmé, že účelem projevu bylo vykonat činnost, která je zjevně v rozporu s hodnotami Úmluvy a při projevu bylo na Úmluvu spoléháno. Použití tohoto článku by tedy mělo být pouze v situacích, které jsou dostatečně závažné a jednoznačné.¹⁵¹ Druhá kategorie se skládá z méně závažných forem hate speech, které nespádají zcela mimo ochranu článku 10 a nenarušují základní hodnoty Úmluvy, ale splňují náležitosti pro omezení a státy se mohou rozhodnout je omezovat.¹⁵² V takovém případě se přistoupí k třístupňovému testu a Soud ověřuje a zjišťuje, zda byl zásah do svobody projevu oprávněný. I když Soud zvolí tento postup a bude provádět test, může ve svých úvahách zohlednit čl. 17 Úmluvy a použít jej jako výkladové pravidlo.

Do této kategorie Soud neřadí jenom výslovné výzvy k násilí a jiným trestným činům, ale také útoky na osoby spočívající v urážení, zesměšňování či pomlouvání skupiny osob.

V systému Rady Evropy se problémem hate speech zabýval v jednom z prvních známých mezinárodních dokumentů Výbor ministrů, který dne 30. října 1997 přijal Doporučení č. (97) 20 o nenávistných projevech,¹⁵³ které vycházelo z přání Rady Evropy podniknout kroky proti rasismu a intoleranci a zejména proti všem formám projevu, které šíří, podněcují, propagují nebo podporují rasovou nenávist, xenofobii, antisemitismus nebo jiné formy nenávisti založené na netoleranci, včetně netolerance vyjádřené agresivním nacionalismem a etnocentrismem, diskriminací a nepřátelstvím vůči menšinám, migrantům a lidem přistěhovaleckého původu. V něm jsou vyjádřeny principy, které by členské státy měly naplňovat ve své legislativě a při výkonu veřejné moci. Zvláštní důraz je kladen na úlohu médií, ve kterých se uvedené projevy nenávisti stávají ještě výraznějšími.

¹⁵¹ Rozsudek ESLP ve věci Leroy v. Francie, 9. září 2008, stížnost č. 36109/03.

¹⁵² Rozsudek ESLP ve věci Féret v. Belgie, 16. července 2009, č. stížnosti 15615/07.

¹⁵³ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. (97) 20, o nenávistných projevech ze dne 30. října 1997. *Coe.int* [online]. 1997 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>

Na poli Evropské unie dále vzniklo dříve zmíněné Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. 11. 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva.¹⁵⁴ Toto rámcové rozhodnutí obsahuje kompletní výčet činů, které mají být v této oblasti trestány, a stanovuje členským státům povinnost přijetí nezbytných opatření k zajištění, aby vymezená úmyslná jednání byla v daném státě trestná. Otázku restrikce nenávistných projevů řeší také další mezinárodní dokumenty, mezi jinými i čl. 20, odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech,¹⁵⁵ který uvádí, že: „*Jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávisť, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, musí být zakázaná zákonem.*“ Dle této dikce musí tedy jít o projev nenávisti, který zároveň představuje určité podněcování, a ne každý projev musí takové intenzity nabýt.¹⁵⁶

Zatím nejdále v definování šíře pojmu nenávistných projevů zašla OSN, když v roce 2019 byla generálním tajemníkem OSN vydána strategie k přístupu vůči hate speech a následně v roce 2020 byly vydány i pokyny k implementaci této strategie.¹⁵⁷ Podle tohoto akčního plánu se: „*...nenávisť stala součástí hlavního proudu – jak v liberálních demokraciích, tak v autoritářských zřízeních. A s každou porušenou normou jsou pilíře naší společné humanity oslabeny.*“ OSN tímto chce hrát klíčovou roli v boji proti nenávisti: „*Organizace spojených národů musí neustále zásadním způsobem čelit nenávistným projevům. Ticho může signalizovat lhostejnost vůči fanatismu a nesnášenlivosti...*“ Definice hate speech uvedená v tomto dokumentu, zdá se nejširší, ovšem spíše v tom špatném slova smyslu: „*Jakýkoliv druh verbální komunikace, písemné komunikace nebo chování, které přímo útočí nebo*

¹⁵⁴ Document 32008F0913: Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva. *Eur-lex* [online]. 2008 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32008F0913>

¹⁵⁵ Vyhláška č. 120/1976 Sb., o mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

¹⁵⁶ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 222. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

¹⁵⁷ GUTERRES, A. UNITED NATIONS STRATEGY AND PLAN OF ACTION ON HATE SPEECH: Foreword. *United Nations* [online]. 2019 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

používá hanlivý nebo diskriminační jazyk, odkazující na osobu nebo skupinu osob na základě toho, kým jsou, jinými slovy na základě jejich náboženství, etnika, národnosti, rasy, barvy pleti, původu, genderu nebo jiného identifikačního faktoru.“ V návaznosti na zahájení tohoto akčního plánu nezaváhal Pákistán a přímo ve spolupráci s a v sídle OSN předložil šestibodový plán „řešení nových projevů rasismu a nenávisti založené na víře, zejména islamofobie“.¹⁵⁸ OSN v plánu jasně uvádí, že „bude realizovat opatření na celosvětové úrovni i na úrovni jednotlivých zemí, stejně jako posilovat vnitřní spolupráci mezi příslušnými subjekty OSN“ v boji proti nenávistným projevům, a domnívá se, že „řešení nenávistných projevů je odpovědností všech – vlád, společností, soukromého sektoru“, a předjímá vznik „nové generace digitálních občanů, kteří jsou s to rozpoznat, odmítnout a postavit se nenávistným projevům.“ Tím OSN jasně uvádí, že k dosažení svého cíle musí využít strategická partnerství s řadou globálních i místních, vládních a soukromých subjektů, včetně technologických společností.

A podobně uvažuje i Evropská komise proti rasismu a intoleranci (ECRI), když zjistila, že účinným postupem vedoucím k potírání nenávistných projevů, zejména těch probíhajících v online prostředí (tzv. kyberhate), je samoregulace ze strany soukromých institucí, médií a internetového průmyslu, jako je například přijetí kodexů chování, které jsou spjaty i se sankcemi za jejich nedodržování. Velké IT společnosti, jako je Facebook, Microsoft, Twitter a YouTube, si byly vědomy toho, že je snadnější přistoupit k problému hate speech formou kodexu proti nezákonnému podněcování nenávisti na internetu,¹⁵⁹ než aby bylo do obsahu sociálních sítí legislativně zasáhnuto Evropskou unií. Podle Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti¹⁶⁰ se nenávistnými verbálními projevy rozumí „*jakákoliv forma obhajoby a podpory hanobení, nenávisti nebo pomlouvání*

¹⁵⁸ BERGMAN, J. UN Launches All-out War on Free Speech. *Gatestone Institute* [online]. 2019 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.gatestoneinstitute.org/14516/united-nations-free-speech>

¹⁵⁹ CODE OF CONDUCT ON COUNTERING ILLEGAL HATE SPEECH ONLINE. *Europa.eu* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/code_of_conduct_on_countering_illegal_hate_speech_online_en.pdf

¹⁶⁰ Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti - ECRI General Policy Recommendation N°15 on Combating Hate Speech. *Coe.int* [online]. 2015 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.15>

osoby či skupiny osob a podněcování k nim jakož i jakékoli obtěžování, urážky, negativní stereotypizace, stigmatizace či vyhrožování, pokud jde o tuto osobu nebo skupinu osob, jakož i ospravedlňování těchto druhů vyjádření.“ (...)
„A nenávistné verbální projevy mohou mít rovněž formu veřejného popírání, banalizace nebo ospravedlňování zločinů proti lidskosti nebo válečných zločinů a glorifikace osob odsouzených za spáchání těchto zločinů.“

3.1 Hate speech je online

Tradiční pojetí svobody projevu se proměnilo s nástupem internetu, který přináší lehkost šíření projevu, a dnes lze jen s malou nadsázkou říct, že stíhání hate speech na internetu je moderním trendem poslední doby. Na internetu je všechno, je jedinečný, snadno přístupný, nenahraditelný – a nestojí často nic. Nejlepší je, že kdokoli může říct cokoli a zůstat neznámý, což je pro hate speech nabídka, která se neodmítá – a hate speech se na internetu dobře zabydlel. To vede nutně k diskuzím o novém pojetí svobody projevu.

Hlavními znaky, kterými lze definovat internet podle Výborného¹⁶¹ jsou jako první rozšířenost, a to jak ve smyslu, kdy umožňuje šíření myšlenek k velké mase lidí, tak v globálním ohledu, že internet nezná hranic, což významně nahrává jednoduchému přejímání nenávistné rétoriky. Dvojím způsobem lze vnímat i druhý znak, a sice lacinost, jednak jako možnost se často zadarmo připojit k internetu, ale také jako levný prostředek propagace.

Bezpečnost internetu jako třetí znak se týká především ochrany před fyzickou odvetou ze strany odpůrců a poslední znak je onen neodolatelný prvek anonymity.

Prostor internetu nabízí takřka neomezené možnosti v realizaci projevu názorů a sdílení informací. Setkáváme se například s fenomény občanské žurnalistiky, uživatelsky generovaného obsahu, aktivismu na sociálních sítích a programů ke sdílení fotek a videí.

¹⁶¹ VÝBORNÝ, Š. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 64-65. Lidská práva. ISBN 978-80-7357-766-7.

Pokud taková vyjádření obsahují prvky nenávisti, narušují svou podstatou svobodu projevu a mohou i naplnit skutkovou podstatu trestného činu.¹⁶² Postih takových trestných činů je ovšem zkomplikován tím, že uživatelé internetu jsou nezřídka přihlašování anonymně, mohou být navíc příslušníky různých států a i webové domény pro přenos dat jsou registrovány po celém světě. Znamená to, že obsah jinak závadný, který by mohl být v rozporu s právem určité země, pokud je registrován u poskytovatele služeb jiné země, jejíž jurisdikce takový obsah nezakazuje, není možné stíhat, alespoň ne bez rozsáhlé mezinárodní spolupráce. Státy ovšem disponují rozličnými právními nástroji pro postihování hate speech a ze strany mezinárodních organizací zaznamenáváme v současné době naléhavou snahu o sjednocení právní úpravy v této oblasti. Klíčový rozsudek, který umožnil postih nenávistného projevu na internetu a zároveň přímo deklaroval státům závazek zabezpečit právní úpravu, která by podpořila identifikaci pachatelů a zajistila ochranu základních principů Úmluvy, mezi něž patří ochrana lidské důstojnosti, padl v případě K. U. proti Finsku,¹⁶³ kdy se dvanáctileté dítě stalo subjektem inzerce sexuálního charakteru na internetových stránkách a soud poukázal na potřebu zabezpečit právo na respektování soukromého života i v případech projevených na internetu. Internet především kvůli jeho anonymnímu charakteru může být použit na kriminální účely.

Sjednocení v boji proti kyberkriminalitě v celoevropském měřítku má podpořit dokument přijatý Radou Evropy na jejím 111. zasedání dne 7. listopadu 2002, zvaný Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy spáchaných prostřednictvím počítačových systémů.¹⁶⁴ Tento právní nástroj má za cíl sjednocení skutkových podstat trestných činů, zákonné stanovení zodpovědnosti, postihování právnických osob a zlepšení procesní spolupráce členských států. Tento protokol ve své druhé kapitole rozlišuje pět skutkových podstat činů: šíření rasistického a xenofobního

¹⁶² Sommerová K., Když internetový komentář překročí hranici, *Právní rozhledy* 20/2015, 23. ročník, 26. října.

¹⁶³ Rozhodnutí ESLP ve věci K. U. v. Finsko, 2. 12. 2008, stížnost č. 2872/02.

¹⁶⁴ Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy spáchaných prostřednictvím počítačových systémů. *Coe.int* [online]. 2001 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900016804931bf>

materiálu skrze počítačový systém, rasisticky a xenofobně motivovaná hrozba, rasisticky a xenofobně motivovanou urážku, popírání, hrubé zlehčování, schvalování nebo ospravedlňování genocidy nebo zločinů proti lidskosti a napomáhání k těmto uvedeným trestným činům. Jménem České republiky byl Dodatečný protokol podepsán ve Štrasburku dne 17. května 2013.

Samotným obsahem se online hate speech obvykle neliší od nenávistných projevů pronášených mimo virtuální prostředí. Zásadně se však liší okruhem adresátů daného projevu, délkou uchování a neustálou veřejnou dostupností. Další odlišnost může být spatřována také v tom, že se konkrétní osoba může stát obětí nenávistných projevů, aniž by měla možnost jakkoliv tuto skutečnost ovlivnit, a to může být podstatným zásahem do osobnosti. Ke specifickému charakteru prostředí internetu i k jeho zvláštnostem se ESLP vyjádřil opakovaně. V případě *Mouvement Raelien Suisse* proti Švýcarsku¹⁶⁵ uvedl, že jednotlivé články Úmluvy je třeba vykládat ve světle nových podmínek a je nutno brát v úvahu specifickou povahu internetu jako moderního způsobu sdělování informací.

Zároveň ESLP ve svých rozhodnutích dlouhodobě potvrzuje, že internet představuje skutečné riziko pro ochranu lidských práv a svobod, a toto riziko označuje za vyšší než např. v případě zveřejnění nenávistných zpráv v tisku. Důvodem je, že jakékoliv protiprávní projevy, včetně hate speech a výzev k násilí, mohou být v řádu sekund nekontrolovatelně rozšířeny po celém světě, navíc mohou zůstat trvale dostupné.¹⁶⁶

Jak uvádí ESLP, právě tyto odlišnosti mohou být zásadní při posuzování společenské škodlivosti, kdy je třeba určit míru dostupnosti daného projevu a jeho možný dopad.¹⁶⁷

Právě v souvislosti s možným sociálním dopadem prohlásil Soud v kauze *Féret* proti Belgii,¹⁶⁸ že je nezbytné věnovat zvláštní důraz na použité médium

¹⁶⁵ Rozhodnutí ve věci *Mouvement Raelien Suisse v. Švýcarsko*, 13. 1. 2011, stížnost č. 16354/06.

¹⁶⁶ Rozsudek ESLP *Savva Terentyev* proti Rusku ze dne 28. 8. 2018, č. 10692/09.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Rozhodnutí ESLP ve věci *Féret v. Belgie*, 16. 7. 2009, stížnost č. 15615/07.

a kontext, ve kterém byl daný projev vyjádřen. V tomto případě byl stěžovatelem politik, vydavatel a majitel webové stránky, který i prostřednictvím internetu distribuoval letáky a plakáty na podporu svojí politické strany "Národní fronta", které obsahovaly nenávistné pasáže vůči cizincům. V této kauze také uvedl, že právě politici by se měli vyhnout takovým projevům a měli by bránit demokracii a zvláště zohlednil použití internetu, když prohlásil, že nenávist na internetu musí být posuzována přísněji. Že internet je komunikační fórum odlišné od tištěných médií, a proto elektronická síť není, a ani potenciálně nebude subjektem stejné regulace a kontroly, přímo potvrdil i v případě Editorial Board of Pravoye Delo a Shtekel proti Ukrajině.¹⁶⁹

Zákonný postih nenávistných projevů na internetu závisí především na určení toho, kdo nese odpovědnost za závadný obsah. Internet s sebou přinesl rozmach sociálních sítí a diskuzních fór na webových stránkách, kam se přesunula velká část veřejné debaty, ovšem majitelem a provozovatelem těchto platform přitom není stát, a tím se fakticky určitá zodpovědnost za příspěvky, jejich kontrolu a potlačování hate speech přesunula na soukromé subjekty. Dnes tedy otázka ochrana svobody projevu a zároveň omezování nenávistných projevů musí být nevyhnutelně řešena v rámci těchto specifických podmínek prostředí kyberprostoru. V českém právním řádu je odpovědnost provozovatelů upravena zákonem č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti.¹⁷⁰ V jednotlivých paragrafech tohoto předpisu je definováno, že provozovatelé stránek jsou zodpovědní vždy pouze za obsah přenášených informací, které sami iniciují nebo změní, přičemž jak vyplývá z ustanovení § 5 tohoto zákona, odpovědnost lze dovodit jen tehdy, pokud vzhledem k předmětu své činnosti a okolnostem případu mohli vědět, že dotčený obsah je protiprávní, nebo se o tom prokazatelně dozvěděli. Podle § 6 ovšem nejsou povinni dohlížet na obsah jimi přenášených informací nebo aktivně vyhledávat skutečnosti a okolnosti poukazující na protiprávní obsah informace. Sociální sítě

¹⁶⁹ Rozsudek ESLP ve věci Editorial Board of Pravoye Delo a Shtekel v. Ukrajina, 5. května 2011, stížnost č. 33014/05.

¹⁷⁰ Zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů (zákon o některých službách informační společnosti). In: Sbírka zákonů. 29. 7. 2004. ISSN: 1211-1244.

a jiní poskytovatelé služeb tedy nejsou povinni cokoli aktivně činit k odstranění hate speech na svých serverech, pokud nejsou na takový obsah upozorněni. Takové podmínky de facto určují, že nenávistný obsah musí být jasně viditelný bez odborných znalostí dané problematiky, jinak není možné určit provozovateli jakékoli sankce, pokud o tom v konkrétním případě nerozhodne soud.

Obdobně jsou podmínky odpovědnosti provozovatelů pro odstraňování nenávistných příspěvků stanoveny ve speciálním celoevropském předpisu, kterým je Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu.¹⁷¹ Zde je v článku 3 o vnitřním trhu uvedeno, že členské státy nemohou z důvodů spadajících do koordinované oblasti omezovat volný pohyb služeb informační společnosti z jiného členského státu, ovšem ve čtvrtém bodě tohoto článku je stanoveno, že zároveň mají povinnost odstranit určitý nelegální obsah, jako je hate speech. Takový obsah ale není povinen monitorovat ani vyhledávat, nicméně pokud zjistí jakékoli informace o protiprávním obsahu, je povinen konat patřičné kroky k jeho odstranění. Tak bylo uvedeno i v případě Pihl proti Švédsku,¹⁷² v rozsudku kterého Soud také stanovil, že provozovatel není odpovědný za hanlivý komentář, jelikož na stránce bylo výslovně uvedeno, že za komentář odpovídá jeho autor a komentáře nejsou organizací kontrolovány a filtrovány. Navíc provozovatel blogu článek i komentář odstranil hned poté, co se dozvěděl o jeho nepravdivosti, a také se omluvil. Toto tvrzení potvrzuje i předcházející rozhodnutí ESLP ve věci Delfi AS proti Estonsku, které na rozdíl od něj však stanovuje poněkud odlišné požadavky pro malé neziskové organizace, které provozují internetové stránky. Poskytovatelé informačních služeb často zajišťují ochranu svého obsahu vlastními interními pravidly, která jsou přístupná přímo na jejich stránkách. Zajištěné nebo nahlášené příspěvky poté třídí a kontrolují podle těchto pravidel. Ovšem vzhledem k tomu, že internetové stránky ve většině případů přenášejí

¹⁷¹ SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu („směrnice o elektronickém obchodu“). *Eur-lex* [online]. 2000 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0031&from=EN>

¹⁷² Rozsudek ESLP ve věci Pihl vs. Švédsko ze dne 7. února 2017, stížnost č. 74742/14.

nepřeberné množství informací a odborná znalost každé jednotlivé problematiky většinou chybí, je odpovědnost provozovatelů značně limitována. Roli odpovědnosti provozovatele internetového serveru dokládá ve světle judikatury ESLP nejlépe právě výše zmíněný rozsudek v případě Delfi AS proti Estonsku.¹⁷³ Jedná se o případ, který řešil asi 200 útočných komentářů, včetně hrozeb a zastrašování, vůči konkrétnímu členovi dozorčí rady společnosti pod příspěvkem zpravodajského portálu Delfi, který pojednával o zrušení ledových cest této společnosti. Ten požádal zpravodajský server o odstranění dvaceti komentářů a o náhradu majetkové újmy. Portál komentáře ihned odstranil, ovšem finanční újmu odmítl – a za to byl souzen estonskými soudy. Soud jednotlivé příspěvky v diskusi označil za nenávistné komentáře – zahrnující kromě jiného výhrůžky a zesměšňování, které zásadním způsobem narušují soukromý život člověka podle čl. 8 –, které musejí být z pohledu soudu limitovány a Soud také uvedl, že společnost Delfi, respektive jakýkoli provozovatel zpravodajského serveru musí znát náplň webových stránek. Přestože společnost Delfi komentáře smazala, Soud považoval vzhledem k časové prodlevě toto opatření za nedostatečné a nakonec neshledal stížnost za porušení článku 10 Úmluvy. V rozhodnutí ESLP sehrálo roli to, že společnost Delfi měla ekonomický zájem na tom, aby návštěvníci jejího portálu přidávali své komentáře, poněvadž zisky z inzerce se přímo odvíjí od návštěvnosti portálu. Zájem dané společnosti tedy bylo to, aby co nejvíce osob komentovalo jimi publikované články. ESLP v tomto případě konstatoval, že společnost Delfi je odpovědná za neodstranění urážlivých komentářů, jejichž protiprávnost mohla a měla rozeznat. Lze tedy zhodnotit, že pro konkrétní hodnocení každého případu je u internetu vždy důležitý kontext komentáře a prostředky, které byly společností podniknuty k tomu, aby závadné projevy byly bezodkladně odstraněny, anebo tomu za účelem zisku bylo právě naopak.

Tlak na sociální sítě ohledně potlačování nenávistného obsahu sílí také ze strany nadnárodních firem, které se v poslední době samy ocitly pod náporom aktivistů. Organizace, jako je „Stop Hate For Profit“, lobbují u velkých firem, aby přestaly podporovat nevyhovující firmy, a tím je donutily ke změně chování čili

¹⁷³ Rozsudek ESLP ve věci Delfi AS v. Estonsko, 16. června 2015, stížnost č. 64569/09.

k větší cenzuře na sítích. Nejnovější kampaň, kde figurují firmy, jako je Coca-Cola či Starbucks, má Facebook donutit k zodpovědnějšímu postoji k dezinformacím a „hate speech“. Otázkou je, nakolik je v těchto snahách cílem spíše zájem těchto organizací na vlastním politickém vlivu.

Zajímavou aktivitou Rady Evropy, jak se standardy vyrovnat s hate speech při zachování svobody projevu, je neformální dokument k zabránění šíření nezákonných nenávistných projevů online, na kterém se v květnu 2016 Komise dohodla s Facebookem, Microsoftem, Twitterem a YouTube, a tím je „Kodex chování pro boj proti nezákonným nenávistným projevům online“.¹⁷⁴ V průběhu roku 2018 se ke Kodexu chování připojily Instagram, Snapchat a Dailymotion, v září 2020 TikTok a v červnu 2021 také LinkedIn. V únoru 2019 vyšla zpráva Evropské unie, která vyjadřuje spokojenost s touto formou regulace a která říká, že odstraňovat ilegální či i jenom nepohodlný obsah se dá i bez formální cenzury. Podle zprávy Komise se téměř 90 procent v zemích EU nahlášeného obsahu sociálním sítím podaří zkontrolovat během 24 hodin, dohromady pak vymažou 72 procent nahlášeného obsahu. Ředitelka pro globální politiku Facebooku se již dříve vyjádřila, že nenávistné projevy nemají na Facebooku místo a vyvíjejí neuvěřitelné úsilí, aby na jedné straně umožnili lidem vyjádřit se a na straně druhé zajistili prostředí, v němž panuje vzájemný respekt. Ještě zajímavější je přístup Twitteru, který upozorňuje na neopodstatněná tvrzení, která také mohou obsahovat hate speech, štítkem Fact Check. Mimo jiné tak v nedávné době označila například tweety bývalého amerického prezidenta Donalda Trumpa, který kritizoval korespondenční hlasování a uváděl, že způsobuje volební podvody. Trump v reakci uvedl, že Twitter potlačuje svobodu slova, a pohrozil sociálním sítím regulací či uzavřením.

Nakolik je Facebook ve své strategii úspěšný a ve svém přístupu spravedlivý, můžeme pozorovat v zajímavém pokusu nazvaném „Velký facebookový experiment“, ve kterém byly 28. 12. 2015 na Facebooku vytvořeny dvě identické

¹⁷⁴ The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online. *European Commission* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en

skupiny. Jedna se jmenovala „Zastavte Palestince“ a druhá „Zastavte Izraelce“. Autoři potom na ně začali přidávat identické nenávistné příspěvky, jejichž intenzita se postupně zvyšovala a vyvrcholila posty „Smrt všem Arabům“ a „Smrt všem Židům“. Následně obě stránky nahlásili Facebooku jako závadné a ještě týž den byla stránka namířená proti Palestině zrušena, protože podle vyjádření Facebooku porušovala „Zásady komunity Facebooku“. Stránka proti Izraeli zrušena nebyla, podle Facebooku „Zásady“ neporušuje.

Zásadní změny, které mají přinést ochranu před hate speech v prostoru internetu, se dějí ve vnitrostátní legislativě některých evropských států. Rakouská vláda představila 3. září 2020 návrh dlouho očekávaného zákona o komunikační platformě ("Kommunikationsplattformen-Gesetz", KoPI-G),¹⁷⁵ jehož cílem je chránit uživatele digitálních fór a platform sociálních médií před nenávistnými projevy na internetu.

Vzorem pro rakouský návrh zákona je hodně kritizovaný německý zákon NetzDG, také známý jako cenzurní zákon, který začal platit v lednu 2018. Tento zákon se snaží urychlovat odstraňování závadného obsahu, který je protiprávní, formou stanovení povinností provozovatelům sociálních sítí. Těm určuje 24 hodin na smazání nebo zablokování "očividných porušení zákona" a 7 dní na vypořádání se s méně zjevnými případy pod hrozbou pokuty až 50 miliónů eur. Protiprávnost závadného obsahu musejí rozeznat sami provozovatelé a pro takový obsah musejí také nabízet svým uživatelům či návštěvníkům jednoduchý způsob, kterým ho mohou nahlásit. Tento rakouský zákon také pod hrozbou pokuty až do výše 10 miliónů eur vyžaduje, aby byl „zjevný“ protizákonný obsah vymazán do 24 hodin a méně zjevný protizákonný obsah do sedmi dnů. Platformy sociálních médií musejí zajistit nahlašování tohoto obsahu a okamžitě na upozornění reagovat. V květnu 2020 přijala podobný zákon také Francie. Tento zákon je známý také jako „zákon Avia“ a i pro něj byl vzorem německý zákon NetzDG.

¹⁷⁵ Spolkový zákon o opatřeních na ochranu uživatelů na komunikačních platformách (KoPI-G, z něm. „Kommunikationsplattformen-Gesetz“).

Text zákona je podle všeho poměrně kontroverzní a je kritizován především pro široký seznam toho, co představuje nezákonný obsah, a pro uložení povinnosti zabránit redistribuci již odstraněného obsahu. Totiž legislativa, která nutí provozovatele sociálních sítí, aby mazali protiprávní komentáře, může ve své přísnosti nepřímo nutit k tomu, aby mizely i komentáře a názory, které jsou se zákonem v souladu.

V celkovém ohledu lze obavu také spatřovat v tom, zda je v těchto případech vyhovující, aby státní moc bez obsáhlejší zákonné úpravy delegovala své pravomoci na soukromé firmy, které svou funkcí nemohou ani nesmějí nahrazovat stát. Navíc na sociálních sítích se zpravidla také můžete domoci svého práva, ovšem pokud vůbec, tak zpravidla po velmi zdoluhavém procesu.

A mimo jiné za účelem regulace hate speech na internetu předložila Evropská komise v prosinci 2020 balíček pro oblast digitálních služeb – "Digital service act"¹⁷⁶ a hned v následujícím roce 2021 se Rada dohodla na obecném přístupu k tomuto návrhu, který se řídí zásadou, že to, co je nezákonné mimo internet, by mělo být nezákonné i online, a hlavním cílem je chránit uživatele před nezákonnými výrobky, obsahem nebo službami, jakož i jejich základní práva na internetu. Zároveň Akt rovněž modernizuje část směrnice o elektronickém obchodu z roku 2000. V prvním pilíři zde definuje povinnosti provozovatelů sítí ve vztahu k odstraňování závadného obsahu. Součástí tohoto legislativního balíčku by mělo být zavedení jednotného evropského rámce, který bude regulovat mechanismy při kontrole a odstraňování obsahu online. Některé státy už ovšem kráčí ve své vlastní iniciativě k regulaci hate speech a je otázkou, zda dojde ke shodě mezi těmito přístupy.

Snaha o regulaci nenávistných projevů na internetu je z výše uvedeného naprosto patrná. Ovšem je skutečně možné, že by prostředí internetu a sociálních sítí šlo vylepšit mocenským způsobem? Do určité míry to znamená spoléhat na stroje v pozadí sociálních sítí, což je samo o sobě absurdní

¹⁷⁶ Návrh NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o jednotném trhu digitálních služeb (akt o digitálních službách) a o změně směrnice 2000/31/ES. *Eur-lex* [online]. 2020 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0825&from=en>

představa, jak je svoboda slova potlačována umělou inteligencí. To se ale stejně jeví jako neřešitelné, neboť jak sami zástupci Facebooku uvádějí, v případě omezování hate speech ani nelze spoléhat na automatické systémy a vyžaduje lidi se znalostmi jazyků i kulturních souvislostí. A s vlastním názorem, jak si dovolím doplnit. Řada odborníků navíc má za to, že algoritmy, které pro uživatele seřazují příspěvky, šokující obsah zvýhodňují, protože generuje větší aktivitu uživatelů.

V souvislosti s touto problematikou bych ještě ráda zmínila, že často můžeme být svědky debat o tom, zda verbální nenávistné projevy jsou na úrovni fyzického násilí a jako takové mohou být postihovány. Přes všechna plamenná vyjádření oponentů potlačování svobody projevu je potřeba si říct, že nežijeme v době minulé, lidé jsou dnes na internetu zásadně napadáni a je úkolem psychologů či jiných odborníků si říci, jestli tyto útoky skutečně nemohou dosáhnout stejné či větší újmy jako fyzické násilí, obzvláště u dětí, které se často mohou setkat s šikanou a kyberšikanou takových rozměrů, že mohou ublížit i sami sobě. Přinejmenším z důvodu ochrany dětí je tedy nutné se v současné době zabývat nejen ochranou svobody projevu, ale také dopady projevů nenávistných.

Na závěr této kapitoly lze k postoji ESLP uvést, že jak sám uvedl, Úmluva je živým instrumentem, který je třeba vykládat ve světle současných reálií.

4 TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA HATE SPEECH V ČESKÉ REPUBLICCE

Svoboda projevu v České republice je omezitelná a omezená. Jak stanoví Listina základních práv a svobod ve svém ustanovení čl. 17, odst. 4, svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. Tímto zákonným omezením může být právě trestní zákoník. Pro úplnost doplním, že veřejná politika a právní úprava České republiky podléhá závazkům, které plynou z členství v mezinárodních organizacích a z mezinárodních smluv uvedených v předešlých kapitolách. Příkladně v rámci Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin monitoruje Rada Evropy postavení menšin a především Romů v České republice.

Český právní řád nemá zvláštní legislativu pro hate speech a neobsahuje ani jednotnou definici tohoto pojmu. V právní teorii je hate speech řazena do širší kategorie násilí z nenávisti, někdy jinak nazývaného předsudečné násilí nebo také extremistické násilí. Postih takových trestných činů je dán naplněním skutkových podstat uvedených v trestním zákoníku. Nejčastější skutková podstata v rámci postihování hate speech je uvedena ve znění § 356: „*Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*“¹⁷⁷ Cílem této skutkové podstaty je ochrana vymezených skupin osob před nenávistí a omezováním jejich práv. Podněcováním se dle komentářové literatury rozumí veřejně učiněný takový projev, kterým pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob nenávist nebo vyvolat jednání dalších osob vedoucí k omezování práva a svobod výše vymezených skupin obyvatel.¹⁷⁸ Tato skutková podstata přitom pro své naplnění nevyžaduje vyvolání nenávisti, objektem je zde ochrana před

¹⁷⁷ KALIBOVÁ, K. a kol. *Předsudečné trestné činy Příručka pro soudce a státní zástupce*. In IUSTITIA. Praha, 2017, ISBN: elektronická verze 978-80-88172-27-7.

¹⁷⁸ *Nenávistné projevy na internetu a rozhodování českých soudů*, Výzkum veřejného ochránce práv 2020, Sp. zn.: 47/2019/DIS/PŽ Č. j.: KVOP-2720/2020.

diskriminací, ústavní princip rovnosti bez rozdílu národností, jazyka, rasy, etnické skupiny, politického přesvědčení a náboženství a útok je dokonán již projevem, verbálně, písemně, přímo či skrytě.¹⁷⁹ V četnosti souzených případů následuje hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355), což je definováno jako hrubé snižování vážnosti různými způsoby, například nadávkou.¹⁸⁰ Dále pak § 404 (projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka) a § 403 a 405 trestního zákoníku. Násobně méně častou a jednou z nejnovějších definic je § 312e trestního zákoníku, který se týká podpory a propagace terorismu. Úpravu nalezneme v zákonu č. 40/2009, trestní zákoníku, ve znění k 8. 12. 2019.¹⁸¹ Použití médií včetně internetu ke spáchání těchto trestných činů je bráno jako přitěžující okolnost s působností vyšší trestní sazby až o jeden rok.¹⁸²

Seznam těchto a dalších trestných činů v oblasti hate speech má být na úrovni EU podle čl. 83 odst. 1, Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) rozšířen o nenávistné projevy týkající se genderové identity, sexuální orientace, zdravotního postižení a věku, jak aktuálně navrhuje Evropská komise v jednom z kroků v rámci své strategie pro rovnost LGBTIQ osob na období 2020–2025.¹⁸³ A současně žádá, aby členské státy vyslovily souhlas s tím, že v tomto ohledu připraví související legislativu. K tomu uvádí, že počet takto motivovaných trestných činů roste, což ale zatím není podpořeno konkrétními daty.

Pravdou je, že jak zveřejnila právnická organizace In IUSTITIA, která se v České republice zabývá předsudečným násilím, za rok 2019 evidovala pět incidentů verbálních útoků z důvodu sexuální orientace či genderové identity, ale v roce

¹⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky č. j. 6 T do 72/2019-19, ze dne 31.1. 2019.

¹⁸⁰ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 194-195. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

¹⁸¹ Zákon č. 40/2009 Sb. Zákon trestní zákoník - schvalování trestného činu. *Zákony pro lidi* [online]. 2009 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

¹⁸² KALIBOVÁ, K. a kol. *Předsudečné trestné činy Příručka pro soudce a státní zástupce*. In IUSTITIA. Praha, 2017, ISBN: elektronická verze 978-80-88172-27-7.

¹⁸³ SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ. *Eur-lex* [online]. 2020 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0698&from=ENhttps://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0698&from=EN>

2021 jich bylo již dvacet pět a nárůst, tedy alespoň v České republice, je naprosto patrný.¹⁸⁴

Shodný postoj k této problematice potvrdil i ESLP v nedávném rozsudku Lilliendahl proti Islandu,¹⁸⁵ když uvedl, že diskriminaci založenou na sexuální orientaci považuje za stejně závažnou jako diskriminaci vyplývající z odlišné rasy, původu či barvy pleti.

Česká republika řeší v současné době problém týkající se postihování hate speech i z opačného spektra. Dne 29. dubna 2021 Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky v prvním čtení podpořila návrh trestat omezování svobody projevu na veřejných sociálních sítích. Za mazání takových příspěvků by provozovatelům nebo správcům platform hrozilo podle novely zákona č. 40/2009 Sb. až tříleté vězení, zákaz činnosti nebo peněžitý trest. Tento trestný čin nazvaný „porušování svobody projevu“¹⁸⁶ by se vztahoval na sociální síť s více než 100 000 uživateli. Trestné by bylo neoprávněné odstranění nebo jiné znepřístupnění příspěvku týkajícího se otázek veřejného zájmu, který by nebyl v rozporu s trestními předpisy, mezinárodními smlouvami nebo s dobrými mravy. Zásah by zároveň musel být veden úmyslem ztížit nebo zmařit svobodnou veřejnou diskusi. Předkladatelé návrhu, který by Facebooku zakazoval cenzurovat určité názory, se tímto návrhem pravděpodobně snaží potlačit silnou pozici sociálních sítí v moderování veřejné diskuzi, se kterou, byť jim byla propůjčena mezinárodně přijatými zákony, mohou nakládat poměrně nekontrolovaně a v rámci svých vnitřních pravidel mohou omezovat i názory a informace, které nezákonné nejsou. Otázkou je, nakolik je návrh smysluplný, nakolik jsou navrhované sankce přiměřené a nakolik může stát zasahovat do práv soukromých subjektů (ačkoli připustíme, že sociální síť svým charakterem už dnes nejsou typickými soukromými subjekty, ale spíše veřejným prostorem, navíc technicky nenahraditelným), a pokud tak bude činit, co pozitivního to

¹⁸⁴ Zprávy o předsudečném násilí. In *IUSTITIA* [online]. 2019 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://in-ius.cz/zpravy-o-predsudecnem-nasilii/>

¹⁸⁵ Rozsudek ESLP ve věci Lilliendahl proti Islandu, 12. 5. 2020, č. stížnosti 29297/18.

¹⁸⁶ Novela zákona, §179a Porušování svobody projevu. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=384&ct1=0>

přinese. Zdánlivě dobře míněná cenzura může zůstat jen další cenzurou. Ovšem pravdou je, že mazání příspěvků, rušení účtů nebo politická manipulace při vyhledávání obsahu rozhodně nejsou znakem demokratické společnosti a na černé listině Facebooku se dnes může ocitnout každý. Prozatím si stěžovat můžeme, pokud nám to Facebook dovolí.

4.1 Český případ hate speech ve světle judikatury ESLP

V říjnu roku 2021 potvrdil Nejvyšší soud rozsudek teplického soudu „Trestní příkaz Okresního soudu v Tachově“ ze dne 10. 9. 2018, sp. zn. 9 T 76/2018, kterým byl trest 16 měsíců vězení s podmíněným odkladem na 3 roky za podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a také svobod podle § 356 odst. 1, odst. 3, písm. a) zákona č. 40/2009 Sb. a přečinem projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle § 404 tr. zákoníku pro Vítězslava Kroupu. Soud v tomto případě shledal, že komentář: *"Ještěže jsou ze ZŠ Plynárenská. Řešení se přímo nabízí,"* který odsouzený umístil pod skupinovou fotkou prvňáčků je jednoznačně nenávistným projevem. Fotografii prvňáčků zveřejnil Deník v listopadu 2017 na svých stránkách v rámci seriálu, v němž se třídy představovaly. Na fotografii byly převážně romské a arabské děti. Podle soudu stěžovatel svým výrokem v komentáři naznačoval možnost vyhlazení "nežádoucích etnik" v plynových komorách, tedy stejným způsobem jako nacisté systematicky usmrcovali Židy za druhé světové války. V rozhodnutí stojí, že: *"Takovéto výroky jsou však v demokratickém právním státě založeném na úctě k ústavně zaručeným právům občana a člověka neakceptovatelné a je nutné na ně reagovat trestním postihem."* Obhájce Michael Mann před rozsudkem teplického soudu žádal pro svého klienta zproštění viny. Podle něj byl komentář pouhým žertem, Nejvyšší soud ovšem konstatoval, že takové vyjádření nelze vydávat za černý humor nebo jej obhajovat svobodou vyjadřování.¹⁸⁷

Zásadní podstata stěžovatelových námitek spočívala v tvrzení, že jeho komentář byl pouze nezávadným žertem, svérázně upozorňujícím na kulturní a civilizační

¹⁸⁷ Usnesení Ústavního soudu, III.ÚS 2696/21 ze dne 7. 12. 2021.

rozdíly mezi jednotlivými lidmi, který je z hlediska společnosti potřebný, a který spadá pod ochranu práva na svobodu projevu (zaručeného čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy).

Ve světle judikatury Ústavního soudu také namítal, že každý názor, stanovisko, nebo kritika jsou, vzhledem k významu svobody projevu podle čl. 17 Listiny, zásadně přípustnými.

Nenávistné projevy ovšem nespádají pod ústavněprávní ochranu a nemohou ji získat ani tím, že se budou vydávat za žert. V projednávané věci navíc není podstatné, zda byl předmětný komentář myšlen jako žert, neboť existují záležitosti, o kterých Listina a zákony žertovat s ohledem na důstojnost člověka nepřipouštějí. I hroživé historické zkušenosti se stigmatizací a likvidací společenských menšin (například stěžovatelem odkazované vraždění lidí v plynových komorách koncentračních táborů) vedlo k tomu, že svoboda projevu není absolutní povahy, nýbrž podléhá výjimkám stanoveným v čl. 10, odst. 2 Úmluvy. Dovozením, že nenávistný komentář je pouze nezávadným žertem, by navíc mohlo dojít k posouvání hranic přípustných komentářů, mohlo by to vést až k nebezpečnému precedentu a jak uvedl ESLP v rozhodnutí *M'Balla proti Francii*¹⁸⁸ i projev nenávisti převlečený za umělecký výtvor nebo satiru je stejně nebezpečný jako hrubý a přímočarý útok. Ústavní soud tedy v tomto ohledu uvedl, že tato úvaha přípustná není, neboť není aplikovatelná, v posuzované věci se nejednalo o kritiku či politický názor (jak dovozuje stěžovatel), nýbrž o vyvolávání nenávisti. Přičemž stěžovatel nebyl trestněprávně postižen za zastávání či šíření svých politických názorů, nýbrž za to, že veřejně projevoval sympatie k hnutí prokazatelně směřujícím k potlačení práv a svobod člověka a následně veřejně podněcoval k nenávisti vůči etnické skupině. Faktickým odkázáním také na článek 10 Úmluvy a judikaturu ESLP, podle níž se svoboda projevu jako taková vztahuje nejen na informace nebo myšlenky příznivě přijímané či považované za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují – tak tomu chtějí pluralita, tolerance

¹⁸⁸ Rozhodnutí ESLP ve věci *M'Balla v. Francie* ze dne 20. října 2015, č. 25239/13.

a duch otevřenosti, bez nichž není demokratické společnosti—,¹⁸⁹ opomněl, že dotčený článek 10 EÚLP ovšem ve svém druhém odstavci uvádí také výjimky, podle kterých lze dovozovat, že nenávislné projevy nespádají pod ochranu svobody projevu podle odstavce prvního.

Pravdou je, že tyto výjimky ovšem musejí být dle ESLP interpretovány striktně, přičemž nezbytnost každého omezení musí být prokázána přesvědčivým způsobem, tedy zda odpovídalo naléhavé společenské potřebě, zda bylo přiměřené sledovanému legitimnímu cíli a zda důvody, na něž se odvolaly vnitrostátní orgány pro jeho ospravedlnění, byly relevantní a dostatečné, jak Soud uvedl v případě *Jersild v. Dánsko*.¹⁹⁰

Ovšem na rozdíl od případu *Jersild* proti Dánsku, kdy se sice také jednalo o šíření rasistických výroků, avšak prostřednictvím novináře, který nesledoval rasistický cíl, a kdy soud s ohledem na ustálenou judikaturu konstatoval také, že svoboda projevu se nevztahuje pouze na obsah projevu, ale také na formu, v níž je projev vyjádřen.

Ve stěžovatelově věci trestní soudy podrobně a logicky dovodily, že stěžovatel jednal s rasistickým úmyslem a předmětný stěžovatelův komentář představuje hate speech, tedy vyjádření směřující k podněcování nenávisli, konkrétně proti skupině osob a dětem jiného než českého etnika. Obdobně soud uvažoval v případě *Perinçek* proti Švýcarsku,¹⁹¹ kdy konstatoval, že u veřejných prohlášení, jejichž obsahem je negativní stereotypizace určité menšiny, státní orgány musejí brát v potaz i právo autora daných výroků na svobodu projevu, zaručené článkem 10 Úmluvy, a jde tu tedy o nalezení spravedlivé rovnováhy mezi zmíněnými dvěma právy. Ochranu však zpravidla nelze poskytnout takovému projevu, který podporuje nebo ospravedlňuje násilí, nenávisť, xenofobii nebo jinou formu nesnášenlivosti. Zmíním, že podle EÚLP jsou státní příslušnost nebo „národnostní původ“ uvedeny jako samostatné důvody a národnostní původ lze chápat jako součást etnického původu. Při vysvětlování pojmů rasy a etnického původu dospěl ESLP k závěru, že jazyk, náboženské vyznání, státní

¹⁸⁹ Rozsudek ESLP ve věci *Handyside v. Spojené království* ze dne 7. prosince, č. 5493/72.

¹⁹⁰ Rozsudek ESLP ve věci *Jersild v. Dánsko* ze dne 23. 9. 1994, stížnost č. 15890/89.

¹⁹¹ Rozsudek ESLP ve věci *Perinçek v. Švýcarsko* ze dne 15. října 2015, č. 27510/08.

příslušnost a kultura mohou být od rasy neoddělitelné. „*Etnický původ a rasa jsou vzájemně spojené a překrývající se pojmy. Zatímco pojem rasy má své kořeny v myšlence biologické klasifikace lidských bytostí do poddruhů podle morfologických znaků, jako je barva pleti nebo obličejové znaky, etnický původ je odvozen od myšlenky společenských skupin vyznačujících se společnou národností, kmenovou příslušností, náboženskou vírou, společným jazykem či kulturními a tradičními kořeny a prostředím.*“¹⁹²

Ve vztahu k potlačování nenávistných projevů Ústavní soud v tomto případě odkázal mimo jiné také na judikaturu ESLP ve věci Erbakan proti Turecku,¹⁹³ ve kterém ESLP zdůraznil, že tolerance a respekt ke stejné důstojnosti všech lidských bytostí představuje základ demokratické, pluralistické společnosti. Dodal, že v demokratické společnosti může být považováno za nezbytné sankcionovat a předcházet všem formám projevů, které propagují, vyvolávají, podporují či ospravedlňují nenávist založenou na nesnášenlivosti k jinakosti.

Ostatně ESLP vícekrát zdůraznil, že diskriminace na základě rasy a etnického původu a projevy směřující k vyvolání rasové nenávisti, nepožívají ochrany podle čl. 10 Úmluvy a v případě Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině také prohlásil, že: „*Žádný rozdíl v zacházení, který je založen výhradně nebo v rozhodné míře na etnickém původu osoby, nemůže být v současné demokratické společnosti budované na zásadách pluralismu a respektování odlišných kultur objektivně odůvodněn.*“ V projednávané věci se předmětné výroky týkaly dětí romské příslušnosti a u této etnické skupiny Soud opakovaně uznal, že se nachází ve znevýhodněném a zranitelném postavení a že potřebuje zvláštní ochranu.¹⁹⁴ Ohledně přípustnosti a nezbytnosti trestněprávního postihu soud popsal že stěžovatel jasně naplnil znaky skutkové podstaty a je typickým příkladem podřaditelným pod ustanovení § 404 a § 356 odst. 1, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku. Nejvyšší soud k tomu uvedl, že zásah do právem chráněného zájmu, kterým je v nyní posuzované věci rovnost lidí bez rozdílu národnosti, etnika, rasy, náboženství či jiných skupinových rozdílů, byl v této věci natolik výrazný, že jiný

¹⁹² Rozsudek ESLP ve věci Timishev v. Rusko ze dne 13. prosince, č. 55762/00.

¹⁹³ Rozsudek ESLP ve věci Erbakan v. Turecko ze dne 6. 7. 2006, stížnost č. 59405/00.

¹⁹⁴ Rozsudek ESLP ve věci Chapman v. Spojené království ze dne 18. ledna, č. 27238/95.

než trestněprávní postih by byl zcela nedostatečný. Ostatně si jen těžko lze představit razantnější projev nenávisti, než je touha po fyzické likvidaci specificky etnicky vymezené skupiny jedinců. Takový projev není v demokratické společnosti chráněn svobodou projevu, neboť zcela degraduje lidskou důstojnost uvedených osob, přičemž právě ochrana lidské důstojnosti představuje jeden z důležitých chráněných objektů § 356 trestního zákoníku.

Soud také dodal, že stěžovatel se komentářem snažil vzbudit nenávist i vůči dětem, které by podle jeho narážek na plyn měly být usmrceny proto, že jsou příslušníky jiného než českého etnika, a tímto způsobem by měla být vyřešena otázka jejich existence.

Nadto je třeba uvést, že negativní stereotypizace určité skupiny, pokud dosáhne určité úrovně, je způsobilá zasáhnout sebevnímání této skupiny, vlastní sebehodnocení a sebevědomí jejích členů,¹⁹⁵ což dle mého soudu může mít výraznější dopad, pokud se jedná o děti, které se navíc v době vynesení rozsudku Ústavního soudu již mohou dočíst, jak je o nich smýšleno.

Ústavní soud se podle výše uvedeného ve svém rozhodnutí ztotožnil se závěry obecných soudů, že vzhledem k nenávistnému obsahu stěžovatelova komentáře jde o jednání, které je nutné omezit a sankcionovat ve smyslu čl. 10, odst. 2 Úmluvy, a stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

V tomto případě je tedy možné dovodit, že takové rozhodnutí by bylo Evropským soudem pro lidská práva potvrzeno s tím, že nebylo porušeno právo stěžovatele svobody projevu podle článku 10 Úmluvy.

¹⁹⁵ Rozsudek ESLP ve věci *Perinçek v. Švýcarsko* ze dne 15. října 2015, č. 27510/0.

ZÁVĚR

Hlavním předmětem této práce bylo zkoumání problému omezení svobody projevu v rámci boje proti nenávisným projevům (hate speech). V úvodu této práce byly nastoleny základní otázky týkající se rozsahu svobody projevu a jejího omezování. Dále jsem se pokusila představit samotný pojem svoboda projevu a její vývoj v historických souvislostech vnitrostátního práva. Věnovala jsem se právnímu základu svobody projevu a jejímu omezování v mezinárodním právu a především její úpravě v článku 10 EÚLP. Zjišťovala jsem přípustná omezení svobody projevu v systému současné ochrany lidských práv především z důvodu hate speech zejména ve světle judikatury ESLP. Pozornost jsem zaměřila k novodobému pojetí svobody projevu v souvislosti s vývojem moderních komunikačních technologií. V závěru práce jsem se pokusila na českém případu zhodnotit, jak české soudy postupují v případech hate speech a jak nenávisné projevy v Česku spadají pod článek 10 EÚLP v rámci judikatury ESLP. V rámci tohoto obsahu jsem dospěla k následujícím závěrům.

Demokratická společnost stojí na systému hodnot, které se ovšem mohou dostat do vzájemného rozporu. V případě hate speech proti sobě stojí hodnota ochrany svobody projevu, která nám umožňuje svobodně vyjadřovat své názory, postoje a myšlenky, a zároveň existující hodnota rovnosti všech lidí bez rozdílu, kdy všichni lidé by si měli být rovni, ať už v náboženském přesvědčení, sexuální orientaci, politickém názoru či v mnohém dalším. Takový rozpor v sobě zahrnuje případy, kdy někdo využije svého nároku na svobodu projevu k šíření myšlenek, kterými vyjadřuje nenávist a diskriminaci k určitému člověku nebo ke skupině osob.

Ten je reflektován už v Listině základních práv a svobod, která ve svém článku 17 chrání svobodu projevu a zároveň v témže článku uvádí, že ji lze omezit v případech nezbytných pro ochranu v demokratické společnosti. I Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod v článku 10 uvádí, že každý má právo na svobodu projevu, ovšem výkon těchto svobod lze omezit zákonem.

Nikdy nelze dopředu říci, která hodnota je významnější. Důležité je definovat případy hate speech a zároveň dbát na to, aby se honba za postihem

nenávistných projevů, která je v této době výzvou pro legislativu všech evropských států i mezinárodních organizací, nestala bezbřehou cenzurou.

Pravdou je, že diskuze v této době hrubne a nenávistných projevů už se nedopouští jen extremisté, jak bylo dříve zvykem, ale ke střílení a posílání určitých lidí do plynu už vyzývají běžní občané. Autoři nenávistných projevů přitom dnes nemají mnoho společného a často nespádají pod extremistická ani jiná uskupení. Nenávist, jak jsme ji znali, se zásadně změnila v době internetu a sociálních sítí. Nenávistné projevy získaly novou intenzitu a etické hranice toho, co by se říkat nemělo, už jako by nebyly. Projevy se často navíc netýkají jen určitých lidí a skupin přímo, ale odsuzují se i lidé, kteří si dovolí člověku nebo menšině poskytnout podporu. A když se k nenávistným výrookům propůjčují i politici či přímo nejvyšší vládní činitelé, nenávist se takřka normalizuje.

Pokud se v současné době chceme nenávistným projevům vyhnout, můžeme třeba vypnout sociální sítě, přestat chodit do školy, nečíst určitá periodika a neposlouchat veřejná vyjádření. Pak se dá ovšem mluvit o určité společenské izolaci, a pokud i z toho důvodu usoudíme, že nenávistným projevům je potřeba se bránit, připouštíme, že nejsou v pořádku a měly by být zákonem limitovány.

Nenávistným projevům se může postavit nejen sama společnost, ale v případech stanovených zákonem především stát. Státy ve své vlastní legislativě upravují postihování hate speech různými způsoby, problém lze ale spatřovat v neexistenci jednotné definice, která prozatím chybí jak ve vnitrostátních úpravách jednotlivých států, tak v právně závazných mezinárodních dokumentech. Prozatím se zdá, že místo takové určující definice se rozšiřuje seznam toho, co všechno můžeme pod pojem nenávistného projevu zařadit. Mohlo by to znamenat, že pod hate speech se do budoucna schová každý případ, kdy se určitá minorita střetne se závadnou kritikou. Tím spíše, když nedávná iniciativa Rady Evropy v rámci „Doporučení Výboru ministrů“ určuje tři kategorie nenávistných projevů: trestně postižitelné, postižitelné správní a občanskoprávní cestou a takové, které nejsou protiprávní, ale jsou škodlivé. Taková jednání definuje jako: *„nenávistné projevy, které nezakládají trestní odpovědnost, ale přesto vyvolávají předsudky a nenávist a měly by být řešeny jinak než právními prostředky.“* Taková definice ale absolutně spoléhá na

subjektivní vnímání určité osoby a nebere v potaz účel nebo záměr domnělého pachatele. Přitom, když odstoupíme od tohoto dělení a vrátíme se zpět k trestnímu postihu nenávisných projevů, podle mého názoru je toto zásadní ve všech případech označených jako hate speech. Motiv pachatele je velmi důležitý a může být tím, co odlišuje projev, který by měl požívat ochrany, a ten který by měl být postihován.

ESLP vnímá ochranu projevu především v rámci ochrany demokratické společnosti a za pomyslnou čáru a limit svobody projevu považuje situaci, kdy výrok obsahuje jasnou výzvu k násilnosti, nenávisti a nesnášenlivosti, což je jistě správné. Ovšem z judikatury ESLP je zřejmé, že pokud se v daném případě jedná o přímé podněcování k nenávisti, resp. jasnou výzvu k akci, pak takový není hodný ochrany a Soud dále nepřistupuje k jeho zkoumání bez ohledu na další okolnosti. Takové projevy, které jsou namířeny proti základním hodnotám Úmluvy, jsou pomocí zneužívací klauzule obsažené v článku 17 EÚLP vyřazeny z ochrany podle článku 10 EÚLP a k přezkumu takového projevu vůbec nedochází, což podle mého názoru už tak správné není. Ovšem ESLP tak postupuje spíše výjimečně a především v případech popírání holocaustu, který i dle Soudu představuje nezpochybnitelnou historickou pravdu a popírání takových skutečností nespadá pod svobodu projevu. Ale ačkoli Soud ve své judikatuře určil, že se článek 17 Úmluvy uplatní vždy na případy zpochybňující holocaust, některé takové případy přesto přezkoumal pomocí článku 10 Úmluvy.

Zároveň ve své judikatuře konstatoval, že není jeho úkolem řešit otázky, které jsou historicky sporné, v jiných případech sporů o historickou pravdu zneužívací klauzuli nepoužil a revizionistické projevy rozdělil soud ve své judikatuře na takové, které nějakým způsobem popírají prokázané historické skutečnosti, a ostatní, které nejsou tak závažné nebo nejsou jasně prokázány jako historický fakt. V těchto případech a všech ostatních Soud aplikuje třístupňový test a dále zjišťuje podmínky omezení podle článku 10.

Třístupňový test omezení svobody projevu stanovuje, že omezit právo na svobodu projevu je možné jen na základě zákona, pokud sleduje legitimní cíl, a musí jít o omezení v demokratické společnosti nezbytné. Podle mého soudu ne vždy zcela spravedlivě, jako tomu bylo v případě popírání arménské genocidy,

jejímž obětí nebyla přiznána stejná ochrana jako obětím holocaustu pouze z důvodu, že popírání arménské genocidy nemůže v evropské společnosti vyvolat negativní důsledky. Soud navíc v tomto případě použil argument času, čímž si, zdá se, protirečí, pokud uznává holocaust.

V případech týkajících se náboženské nesnášenlivosti mají státy širší prostor pro uvážení, a ESLP tedy nemá zcela jednotný přístup a řeší především odůvodnění zásahu. Státy by ovšem z toho důvodu měly vždy dostatečně prokázat nezbytnost omezení a své rozhodnutí náležitě odůvodnit. V každém případě se domnívám, že poměry a zákonná úprava jednotlivých evropských států jsou klíčové pro hodnocení toho daného případu hate speech a role ESLP, pokud státy postupovaly správně, by měla být podstoupena zhodnocení, zda státy postupovaly oprávněně v daném případě, kdy omezily svobody projevu.

ESLP podle své judikatury sice rozlišuje od projevů, prostřednictvím kterých je pouze vyjádřen nějaký názor, a sice může urazit, ale nešíří nenávist od těch, které přímo vyzývají k nenávisti, ovšem v poslední době se zdá, že Soud svůj přístup změnil a uznává i taková omezení projevů, které k násilí či jiným trestným činům nevyzývají a postačí negativní vykreslení určité komunity nebo případné rozdmýchání předsudků a ohrožení náboženského smíru. Takové je to často v rámci posuzování projevů týkajících se podněcování k rasové a etnické nenávisti, kdy soud v některých případech také uvedl, že podněcování k nenávisti nutně neznamená výzvu k násilí nebo jinému trestnému činu, ale útokem je už samé urážení, zesměšňování či hanobení určitých skupin a to může být důvodem pro jejich potírání. Důležitá je v těchto věcech právě diskriminace. Dle judikatury jsou přípustné projevy, které šokují nebo urážejí, ale ne už takové, které prosazují rasovou nebo etnickou diskriminaci nebo vyvolání emocí a předsudků ve vztahu k určité etnické skupině, i když neobsahují výslovnou a přímou výzvu k násilí.

Judikatura ESLP není vždy jasně předvídatelná, nakolik využívá článku 17, a ne všechny případy podrobí zkoumání podle článku 10. Každý projev je ovšem nutno zkoumat v celkovém kontextu, protože ten rozhoduje o tom, zda byl zásah do svobody projevu oprávněný, či nikoliv. Soud sám často v jednotlivých případech poukazoval na to, že každý případ je nutné posuzovat jako souhrn

veškerých faktorů, nikoli izolovaně pouze některé z nich. V jednotlivých případech proto hodnotí mimo jiné osobu autora projevu kontext, ve kterém byl projev uskutečněn a způsob, prostřednictvím kterého se projev konal. Nezanedbatelnou roli hraje úmysl daného výroku a místní poměry daného státu, ve kterém se projev uskutečnil. To vše by mělo vést ke komplexnímu zhodnocení dané věci v rámci třístupňového testu.

Specifickou doménou v rámci omezování svobody projevu je problematika hate speech v kyberprostoru. Otázky této regulace jsou v dnešní době palčivé pro legislativu všech evropských států a současná iniciativa mezinárodních organizací na poli Evropské unie přináší ve svých doporučeních pro členské státy komplexní návrhy, jak bojovat proti hate speech. Je zřejmé, že těmito otázkami je nutné se zabývat a že toto se neobjede bez účinné spolupráce a koordinace postupů na celoevropském poli. Jednotná úprava může efektivně dopomoci stanovit práva a povinnosti technologickým firmám, na které jsou a podle všeho dále budou přesunovány pravomoci v potírání nenávistných projevů. Důležité ovšem je, aby opatření nezasáhla všechny uživatele internetu, ale jen konkrétní pachatele.

V současné době se zdá, že státy ve své legislativě především zpřísnují opatření týkající se hate speech na internetu, a určují tak vysoké pokuty pro provozovatele sociálních sítí, že obavy z cenzury se zdají zcela oprávněné. Dále se rozšiřuje seznam těch, kterých se hate speech může dotýkat. Novela zákona, která přidává další kategorie chráněných skupin, se chystá i u nás: mezi oběti trestných činů z nenávisti budou nově do trestního zákona přidány osoby patřící do skupin sexuální orientace, pohlavní identita a třída, přičemž třídou je sociálně vymezená skupina lidí. Je bezesporu správné, že evropská legislativa přiznává práva novým menšinám a reaguje na současné dění, ale obávám se, že vůle menšiny brzy převálcuje právo většiny, pokud uvážíme, že třída v tomto není nijak dále definována a může se s ní identifikovat libovolná sociální skupina. Takové vznikají a žijí právě v prostoru sociálních sítí, které ukončily monopol tradičních médií a do určité míry určují směr společenské debaty. Vliv těchto skupin soustavně narůstá a společně s tím se radikalizují jejich názory a postoje.

Z hlediska regulace hate speech také vyvstává důležitá otázka týkající se formy regulace.

Právní forma postihování nenávistných projevů je bezesporu efektivním nástrojem k potírání hate speech, ale domnívám se, že by měla být doplněna o nástroje důkladné prevence. Do jisté míry může být alternativou společenský tlak podporovaný mimoprávními nástroji v oblasti osvěty a vzdělávání. Výchova dětí a mladistvých, kteří se s nenávistí nerodí, ale mohou se nenávistnými stát. Představme si, že provozovatelé sociálních sítí namísto mazání vybraných příspěvků mají za povinnost označovat takové příspěvky spolu se sdělením, proč a pro koho jsou takové příspěvky škodlivé. Že sociální sítě vedle reklam na kosmetické přípravky propagují informace o menšinách, nenávistných projevech a jejich negativních dopadech. Vycházím přitom z přesvědčení, že není možné dětem tajit, že existuje diskriminace a nenávist, ale je důležité říci, proč je to špatně. Navíc je známým faktem, že utajování a postihování bez dalších informací je právě to jediné, co autorům nenávistných projevů zajišťuje sympatie lidí, kteří by normálně takové projevy odsoudili. Pokud by byla právní regulace patřičně doplněna o vzdělávací kampaně, osvětovou činnost státních orgánů a jiných veřejných institucí a především škol, bude minimalizována pravděpodobnost rizika vzniku společenského klimatu, které nenávistné projevy toleruje. To, že se lidé dostávají do kontaktu i s nebezpečnými názory, může být navíc jediným prostředkem k tomu, aby si udělali vlastní názor a věděli, na co si mají dát pozor.

V úplném závěru své bakalářské práce bych se ráda vrátila ke své úvodní úvaze a částečně ji zde uvedla na pravou míru. Mohlo by se totiž zdát, že výběrem okřídleného hesla z dob sametové revoluce směřuji ve svých úsudcích k tomu, že pravda a láska by měly být chráněnými projevy, zatímco lež a nenávist nikoli. Tak by tomu ale zcela jistě být nemělo, pravda je vždy do jisté míry subjektivní záležitostí a vždy se dokazovala diskusí, utkáním argumentů nebo přinejmenším zdravým úsudkem dle základních faktů. Lhát by se sice nemělo, ale je to přesto právem každého člověka. Ovšem jiné je to se lží, která nese znaky trestného činu. Proto je zásadní posuzovat nenávistné projevy ve světle právních norem chránících svobodu projevu. Nenávist jako emoce je přirozená a často v malé či

větší míře tkví v kterémkoli z nás. Právo nenávidět existuje a často s sebou přináší odlišný názor. Ten by ovšem neměl být zaměňován s pojmem nenávistný projev, protože by potom platilo: nesouhlasíš se mnou, tak mě nenávidíš. Nenávist je třeba postihovat, ale nikoliv jako vlastnost člověka, ale tehdy, je-li návodem k jednání a vytváření další nenávisti a diskriminace.

Otázkou pro mne ale stále zůstává, nakolik nenávistný projev skutečně může být návodem k jednání. Občas můžeme slyšet, že nenávistné projevy vedly až k holocaustu, a proto je třeba je stíhat. Ke druhé světové válce nevedlo jen to, že Hitler považoval Židy za méněcenné a strhl svou rétorikou velkou část lidí, kteří rádi nenávidí, ale především to, že se dostal k politické moci. Bez toho je jasné, že právě takové výroky jsou právě tím důvodem, proč v demokratické společnosti je možné omezovat svobodu projevu.

Projevy, které jsou takové intenzity a pronesené za takových okolností, že bezprostředně hrozí osobě či skupině osob násilím či jiným nebezpečím nebo k tomu vyzývají, by nepochybně měly být předmětem trestního práva ultima ratio. Judikatura ESLP je ve svých snahách dokladem toho, že evropské pojetí lidských práv se ve svém konání snaží chránit svobodu projevu a zároveň umožňuje potlačit myšlenky, které jdou proti všem ostatním hodnotám demokratické společnosti.

Domnívám se ale, že honba za postihem nenávistných projevů by neměla svým úsilím potlačit samotný účel, a sice ochranu demokratické společnosti. Kritické a nepopulární výroky, které sice mohou být vnímány jako urážlivé nebo šokující, ale nesměřují k žádnému omezování práv a svobod jiných nebo nepodněcují k násilí, by měly být společností tolerovány a vyslyšeny a měly by být brány jako důvod k veřejné debatě, která nesmí zmizet z našeho života.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

ANTOŠ, M. a J. WINTR, ed. *Volby, demokracie, politické svobody*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-62-2.

BARTOŇ, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-367-x.

BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.

BARTOŇ, M., J. KRATOCHVÍL, M. KOPA, M. TOMOSZEK, J. JIRÁSEK a O. SVAČEK. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-128-1.

Evropská úmluva o lidských právech: komentář. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 9788074003653.

HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti: právní monografie*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-311-9.

HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva : text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-417-x.

JÄGER, P. a P. MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.

JÄGER, P. a P. MOLEK. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.

KALIBOVÁ, K. a kol. *Předsudečné trestné činy Příručka pro soudce a státní zástupce*. In IUSTITIA. Praha, 2017, ISBN: elektronická verze 978-80-88172-27-7.

- KLÍMA, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.
- KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech, Velké komentáře*. C.H. Beck 2012. ISBN 978-80-7400-365-3.
- KONŮPKA P. a J. WINTR. Svoboda projevu a postihování tzv. hate speech. *Praha Jurisprudence*; č. 5/2012, s. 33-42, ISSN 1802-3843.
- MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1.
- MARKOVÁ, I. *Evropský soud pro lidská práva a jeho vybraná rozhodnutí týkající se České republiky*. Ostrava: Key Publishing, 2008. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-87071-56-4.
- MILL, J. S. *O slobode*. Přeložil Emil VIŠŇOVSKÝ. Bratislava: Iris, 1995. ISBN 8088778077.
- MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.
- MURPHY, J. J. et al. *A synoptic history of classical rhetoric*. 3rd ed. Mahwah, N.J.: Hermagoras Press, 2003. ISBN 1880393352.
- PAVLÍČEK, V. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 1999. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-170-7.
- RAIMONDI, G. *Závazný účinek rozhodnutí: Reflexe výkonu rozhodnutí ESLP* In RAIMONDI, G. a kol. *Závaznost soudních rozhodnutí - vnitrostátní a mezinárodní náhledy*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 99. ISBN 978-80-905562-8-7.
- STROSSEN, N. *Nenávist: proč bychom se jí měli bránit pomocí svobody projevu, nikoli cenzurou*. Přeložil Andrea PRINZOVÁ. Praha: Institute H21, 2021. *Na ramenou obrů*. ISBN 978-80-907820-1-3.
- THE OSCE. *Hate crime laws: a practical guide*. 1. vydání. Varšava: Andrzej

Adamiak, 2009, s. 16. ISBN 978-92-9234-757-4.

VESELÝ, Z. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-95-3.

VÝBORNÝ, Š. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. Lidská práva. ISBN 978-80-7357-766-7.

WALDRON J. *The harm in Hate Speech*. Harvard University Press, 2012, s. 106 [online]. [cit. 2020-08-14]. ISBN 9780674065086.

Zákonné a podzákonné normy

§ 117 odst. 1. Ústavní listiny československé republiky č. 121/1920 Sb.

Návrh Nařízení Evropského parlamentu a rady o jednotném trhu digitálních služeb a o změně směrnice 2000/31/ES.

Nenávistné projevy na internetu a rozhodování českých soudů, Výzkum veřejného ochránce práv 2020, Sp. zn.:47/2019/DIS/PŽ Č. j.: KVOP-2720/2020.

Rozhodnutí ESLP ve věci Féret v. Belgie, 16. 7. 2009, stížnost č. 15615/07.

Rozhodnutí ESLP ve věci K.U. v. Finsko, 2. 12. 2008, stížnost č. 2872/02.

Rozhodnutí ESLP ve věci M'Balla v. Francie ze dne 20. října 2015, č. 25239/13.

Rozhodnutí ESLP ve věci Müller and Others v. Švýcarsko, rozsudek Senátu z 24. 5. 1988, stížnost č. 10737/84.

Rozhodnutí ESLP ze dne 7. 12. 1976, sp. zn. 1/1976/17/30, ve věci Handyside vs. Spojené království.

Rozhodnutí ve věci Mouvement Raelien Suisse v. Švýcarsko, 13. 1. 2011, stížnost č. 16354/06.

Rozsudek ESLP Erbakan proti Turecku ze dne 6. 7. 2006, č. 59405/00.

Rozsudek ESLP Muller a ostatní v. Švýcarsko, 24. 5. 1988, č. 10737/84.

Rozsudek ESLP Savva Terentyev proti Rusku ze dne 28. 8. 2018, č. 10692/09.

Rozsudek ESLP Savva Terentyev proti Rusku ze dne 28. 8. 2018, č. 10692/09.

Rozsudek ESLP Tagiyev a Huseynov proti Ázerbajdžánu ze dne 5. 12. 2019, č. 13274/08, bod 38.

Rozsudek ESLP ve spojených věcech Silver a další proti Spojenému království ze dne 25. 3. 1983, č. j. 5947/72-75.

Rozsudek ESLP ve věci Barfod v. Dánsko, 22. 2. 1989, č. 11508/85.

Rozsudek ESLP ve věci Barthold proti Německu ze dne 25. 3. 1985, č. j. 8734/79.

Rozsudek ESLP ve věci Bowman v. Spojené království, 19. února 1998, č. 24839/94.

Rozsudek ESLP ve věci Castells v. Španělsko, 23. 4. 1992, stížnost č. 11798/85.

Rozsudek ESLP ve věci Editorial Board of Pravoye Delo a Shtekel v. Ukrajina, 5. května 2011, stížnost č. 33014/05.

Rozsudek ESLP ve věci Erbakan v. Turecko ze dne 6. 7. 2006, stížnost č. 59405/00.

Rozsudek ESLP ve věci Féret v. Belgie, 16. července 2009, č. stížnosti 15615/07.

Rozsudek ESLP ve věci Féret v. Belgie, 16. července 2009, č. stížnosti 15615/07.

Rozsudek ESLP ve věci Gillberg v. Švédsko, 3. dubna 2012, č. 41723/06.

Rozsudek ESLP ve věci Handyside v. Spojené království ze dne 7. prosince, č. 5493/72.

Rozsudek ESLP ve věci Chapman v. Spojené království ze dne 18. ledna, č. 27238/95.

Rozsudek ESLP ve věci Informationsverein Lentia v. Rakousko, 24. 11. 1993, č. 13914/88.

Rozsudek ESLP ve věci Ivanov v Rusko, 20. 2. 2007, č. 35222/04.

Rozsudek ESLP ve věci Jacubowski proti Německu ze dne 23. června 1994, č. 15088/89.

Rozsudek ESLP ve věci Jersild v. Dánsko ze dne 23. 9. 1994, stížnost č. 15890/89.

Rozsudek ESLP ve věci Kuhnen v. Německo, 12. 5. 1988, č. 12194/86.

Rozsudek ESLP ve věci Leroy v. Francie, 9.září 2008, stížnost č. 36109/03.

Rozsudek ESLP ve věci Lilliendahl proti Islandu, 12. 5. 2020, č. stížnosti 29297/18.

Rozsudek ESLP ve věci Lingens proti Rakousku, 8.6.1986, stížnost č. 9815/82.

Rozsudek ESLP ve věci Moohan a Gillon v. Spojené království, 13. června 2017 č. 22962/15 a 23345/15.

Rozsudek ESLP ve věci Mouvement Raelien suisse v. Švýcarsko, 13. 1. 2011, č. 16354/06.

Rozsudek ESLP ve věci Murphy v. Irsko, 10. 7. 2003, č. 44179/987.

Rozsudek ESLP ve věci Norwood v. Spojené království, 16. 11. 2004, č. 23131/03.

Rozsudek ESLP ve věci Observer a Guardian v. Spojené království, 26. 11. 1991, stížnost č. 13585/88.

Rozsudek ESLP ve věci Open Door a Dublin Well Woman v. Irsko, 29. 10. 1992, stížnost č. 14234/88 a 14235/88.

Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institut v. Rakousko, 23. 8. 1994, stížnost č. 13470/87.

Rozsudek ESLP ve věci Otto-Preminger-Institute proti Rakousku ze dne 20. 8. 1994, stížnost č. 13470/87.

Rozsudek ESLP ve věci Pavel Ivanov v. Rusko, 20. 2. 2007, č. 35222/04

Rozsudek ESLP ve věci Perinçek v. Švýcarsko ze dne 15. října 2015, č. 27510/0.

Rozsudek ESLP ve věci Perinçek v. Švýcarsko ze dne 15. října 2015, č. 27510/08.

Rozsudek ESLP ve věci Pihl vs Švédsko ze dne 7. února 2017, stížnost č. 74742/14.

Rozsudek ESLP ve věci Rekvényi v. Maďarsko, 20. 5. 1999, č. 25390/94.

Rozsudek ESLP ve věci Rekvényi v. Maďarsko, 20. 5. 1999, č. 25390/94.

Rozsudek ESLP ve věci Saliyev v. Rusko, 21. 10. 2010, č. 35016/03.

Rozsudek ESLP ve věci Steur v. Nizozemsko, 28. 10. 2003, č. 39657/98.

Rozsudek ESLP ve věci The Observer a Guardian Newspapers Ltd v. Spojené království, 26. 11. 1991, č. 13585/88 a Rozsudek ESLP ve věci Sunday Times v. Spojené království, 26. 11. 1991, č. 13166/87.

Rozsudek ESLP ve věci Timishev v. Rusko ze dne 13. prosince, č. 55762/00.

Rozsudek ESLP ve věci Tolstoy Miloslavsky v. Spojené království, 13. 7. 1995, č. 18139/91.

Rozsudek ESLP ve věci Turgay a další v. Turecko, 15. 6. 2010, č. 8306/08.

Rozsudek ESLP ve věci Vogt v. Německo, 26. 9. 1995, č. 17851/91.

Rozsudek ESLP ve věci Witzsch v. Německo, 13. 12. 2005, č. 7485/03.

Rozsudek ESLP ve věci Zana v. Turecko, 25. 11. 1997, č. 18954/91.

Rozsudek ESLP velkého senátu ve věci Jersild v. Dánsko, 23. 9. 1994, č. 15890/89.

Rozsudek ESLP velkého senátu ve věci Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko, 17. 12. 2004, č. 49017/99.

Rozsudek ESLP, Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland [GC], rozsudek velkého senátu z 30. června 2005, sp. zn. 45036/98.

Rozsudek ESLP, Kaperzynski v. Polsko, věc č. 43206/07, senát 4. sekce, 3. 7. 2021.

Rozsudek ESLP, Lehideux a Isorni v. Francie, Číslo stížnosti: 24662/94, rozsudek velkého senátu, 23. 9. 1998.

Rozsudek ESLP, Nilsen a Johnes v. Norsko, velký senát, 23118/93, 25. 11. 1999.

Rozsudek ESLP, Observer a Guardian vs Spojené království, 1991, Série A, č. 216, odst. 59.

Rozsudek ESLP, Sunday Times vs. Spojené království č.1, 26. 4 1979, série A, č. 30.

Rozsudek ESLP, Sunday Times vs. Spojené království č.1, 26. 4 1979, série A, č. 30.

Rozsudek pléna ESLP ve věci Lingens proti Rakousku ze dne 8. 7. 1986, č. j. 9815/82

Rozsudek pléna ESLP ve věci Markt Intern a Beermann proti Německu ze dne 20. 11. 1990, č. 10572/83.

Rozsudek pléna ESLP ve věci Observer a Guardian proti Spojenému království (zvaný též aféra Spycatcher) ze dne 26. 11. 1991, č. j. 13585/88.

Spolkový zákon o opatřeních na ochranu uživatelů na komunikačních platformách (KoPI-G, z něm. „Kommunikationsplattformen-Gesetz“).

Trestní příkaz Okresního soudu v Šumperku ze dne 30. 10. 2017, sp. zn. 2 T 148/2017.

Trestní příkaz Okresního soudu v Tachově ze dne 10. 9. 2018, sp. zn. 9 T 76/2018.

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 9. 2019, sp.zn.67, 226/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky č.j. 6 Tdo 72/2019-19, ze dne 31.1.2019.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. III.ÚS 3707/19, bod 24.

Usnesení Ústavního soudu, III.ÚS 2696/21 ze dne 7. 12. 2021.

Vyhláška č. 120/1976 Sb., o mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů (zákon o některých službách informační společnosti). In: Sbírka zákonů. 29. 7. 2004. ISSN: 1211-1244.

Webové stránky a elektronické zdroje

BERGMAN, J. UN Launches All-out War on Free Speech. *Gatestone Institute* [online]. 2019 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z:

<https://www.gatestoneinstitute.org/14516/united-nations-free-speech>

CODE OF CONDUCT ON COUNTERING ILLEGAL HATE SPEECH ONLINE. *Europa.eu* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/code_of_conduct_on_countersing_illegal_hate_speech_online_en.pdf

DEKLARACE PRÁV LIDSKÝCH A OBČANSKÝCH: schválena ve Francii 26.8.1789, článek X. - Prohlášení práv člověka a občana. *Vlada.cz* [online]. 1789 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/assets/udalosti/Deklarace-prav-lidskych-a-obcanskych.pdf>

Document 12012P/TXT: Listina základních práv Evropské unie. *Eur-lex* [online]. 2012 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

Document 32008F0913: Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva. *Eur-lex* [online]. 2008 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32008F0913>

Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy spáchaných prostřednictvím počítačových systémů. *Coe.int* [online]. 2001 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804931bf>

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. (97) 20, o nenávistných projevech ze dne 30. října 1997. *Coe.int* [online]. 1997 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. 97(20)15, členským státům k "hate speech" *Coe.int* [online]. 1997 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680505d5b>

ECRI General Policy Recommendation N°15 on Combating Hate Speech. *Coe.int* [online]. 2015 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.15>

Evropská úmluva o ochraně lidských práv. *Coe.int* [online]. ©2022 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

GUTERRES, A. UNITED NATIONS STRATEGY AND PLAN OF ACTION ON HATE SPEECH: Foreword. *United Nations* [online]. 2019 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

HABERLE, O. Liberální demokracie a svoboda projevu v rozhodovací praxi českých soudů. *Státní zastupitelství* [online]. 2017 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.casopisstatnizastupitelstvi.cz/rocnik-2017/1-2017/liberalni-demokracie-a-svoboda-projevu-v-rozhodovaci-praxi-ceskych-soudu/>

HERZ, M. a P. MOLNAR. *The Content and Context of Hate Speech* [online]. 2012 [cit. 2022-03-11] Cambridge: Cambridge University Press, 2012, (Cit. Parekh. B.) ISBN 978-0-521-19109-8. Dostupné z: 9780521191098_frontmatter.pdf

KALIBOVÁ, K. Stanovisko In IUSTITIA k textu doc. JUDr. PhDr. Miroslava Mareše, PhD.: Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisli proti cizincům. *In Iustitia* [online]. 2012 [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/dwn/tz-stanoviska/stanovisko-k-pojeti-hatecrime-a-extremismu.pdf>

MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE A VS: Rada Evropy. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. ©2021 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/rada-evropy.aspx>

Návrh NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o jednotném trhu digitálních služeb (akt o digitálních službách) a o změně směrnice 2000/31/ES. *Eur-lex* [online]. 2020 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0825&from=en>

Novela zákona, §179a Porušování svobody projevu. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=384&ct1=0>

Pastörs v. Germany. *Global Freedom of Expression* [online]. ©2022 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/pasto%CC%88rs-v-germany/>

Prohlášení Charty 77. *Pages.pedf* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/kddd/files/2015/03/Prohl%C3%A1%C5%A1en%C3%A1D-Charty-77.pdf>

Rozsudek ESLP, Pastörs proti Německu, věc č. 55225/14, rozsudek senátu (5. sekce). *Esif.justice.cz* [online]. 2019 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf

Rozsudek ESLP, Perinçek proti Švýcarsku, věc. č. 27510/08, rozsudek velkého senátu. *Esif.justice.cz* [online]. 2015 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf

Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 19. října 2016. Patrick Breyer v. Bundesrepublik Deutschland. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Bundesgerichtshof. Řízení o předběžné otázce – Zpracování osobních údajů – Směrnice 95/46/ES – Článek 2 písm. a) – Článek 7 písm. f) – Pojem ‚osobní údaje‘ – Adresy internetového protokolu – Uchovávání poskytovatelem online mediálních služeb – Vnitrostátní právní úprava, která neumožňuje zohlednit oprávněný zájem správce. Věc C-582/14. *Eur-lex* [online]. 2016 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX:62014CJ0582>

SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ. *Eur-lex* [online]. 2020 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0698&from=ENhttps://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0698&from=EN>

SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu („směrnice o elektronickém obchodu“). *Eur-lex* [online]. 2000 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0031&from=EN>

The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online. *European Commission* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en

The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). *Coe.int* [online]. ©2022 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance>

USA a podpora lidských práv. *Velvyslanectví USA v České republice* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://cz.usembassy.gov/cs/our-relationship-cs/politika-historie/usa-a-lidska-prava/>

Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 1992 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

WELLS, Ch. Právo svobody projevu ve Spojených státech. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2001; č. 4, s. 353-358. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8365>

WERMIEL, S. J. The Ongoing Challenge to Define Free Speech. *ABA Human rights*; vol 43(4). Dostupné z: https://www.americanbar.org/groups/crsj/publications/human_rights_magazine_home/the-ongoing-challenge-to-define-free-speech/

ZÁKLADNÍ DOKUMENTY K LIDSKÝM PRÁVŮM. *Amnesty international* [online]. ©2022 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/hnuti/zakladni-dokumenty-k-lidskym-pravum>

Základní informace o Radě Evropy. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 1993 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/zakladni-informace-o-rade-evropy>

Zákon č. 40/2009 Sb. Zákon trestní zákoník - schvalování trestného činu. *Zákony pro lidi* [online]. 2009 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č. 40/2009 Sb. Zákon trestní zákoník. *Zákony pro lidi* [online]. 2009 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zprávy o předsudečném násilí. *In IUSTITIA* [online]. 2019 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://in-ius.cz/zpravy-o-predsudecnem-nasilii/>

Články

PINZ, J. Svoboda svědomí, přesvědčení, vyznání – myšlení a jejich projevu.

Časopis pro právní vědu a praxi; 6/1994, s. 83, ISSN: 1805-2789.

SCHEU, H. Ch. Suverenita státu v mezinárodním právu. *Mezinárodní politika*,

roč. 28, č. 2, 2004, s. 4-6.

SCHEU, H. Ch. Vliv judikatury evropského soudu pro lidská práva na

harmonizaci trestního řízení v Evropě. *Acta universitatis carolinae, Juridica*;

2/2008, ISSN 0323-0619, s. 53-60.

SCHEU, H. Ch. Zákaz popírání genocidy a svoboda projevu, *Jurisprudence*;

roč. XXV, 1/2016. ISSN 0523-1906.

SOMMEROVÁ, K. Když internetový komentář překročí hranici. *Právní rozhledy*;

20/2015, 23. ročník, 26. října 2015.